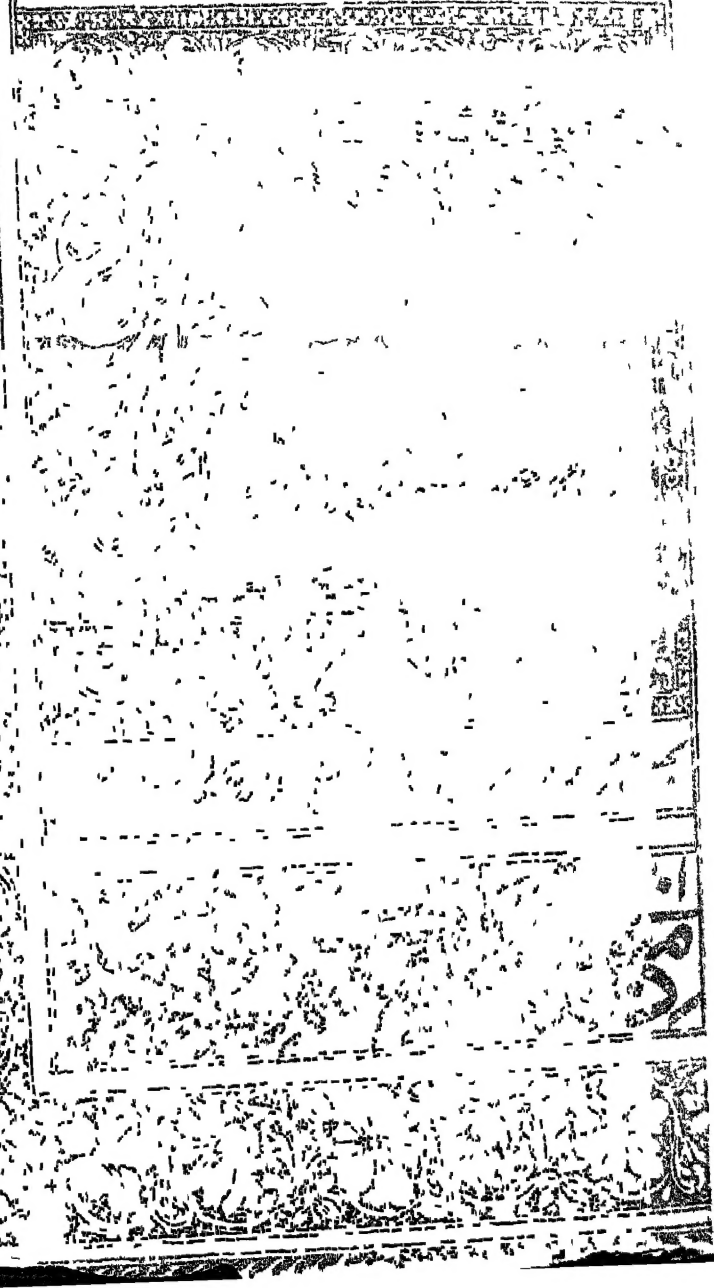
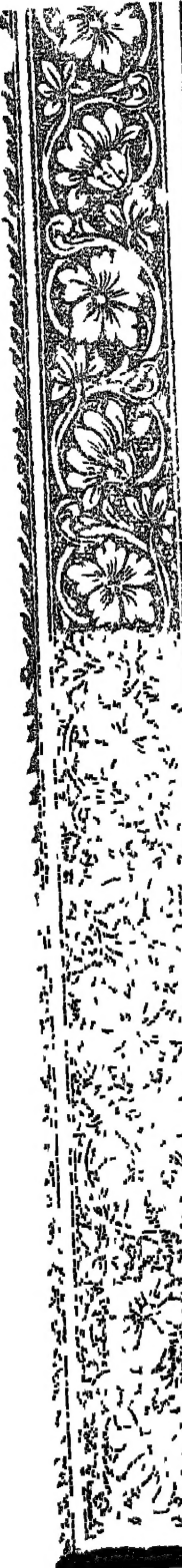

مکتبہ

کتابخانہ

از تالیفات جامعہ حالاتہ جنابہ لوی بیبر لکھنؤ سہ ماہی

فهرست کتاب اثبات الاستعداد السماع

صفحه	الباب وفصول	صفحه	البواب وفصول
۴	الباب الاول في اثبات السماع	۴۵	في انشاء الشعر
	وفي فصول	۴۶	في رواية الشعر عنه صلى الله عليه وسلم
۴	فصل في فوائد السماع		وسلم
۵	فصل في ذكر اختلاف العلماء في اباحة السماع وكشف الحق فيه	۴۷	في بيان شعراء النبي صلى الله عليه وسلم والنساء الشعر
۶	فصل في بيان دليل اباحة السماع	۴۰	الباب الثاني في اثبات الاستعداد
۲۲	فصل في بيان المواضع التي يحرم فيها السماع لجوارض		حضرات الاولياء رضي الله عنهم في الحيات وبعد الممات
۳۸	في ابواب السماع	۶۰	في استحباب زيارة القبور
۴۵	فصل في بيان انشاء الشعر وانشاده	۶۱	في الاستعداد من الاموات
	وذكر شعراء النبي صلى الله عليه وسلم وروايتهم	۷۳	في بعض حالات الحضر
	الشعر عنه عليه الصلوة والسلام		العوشية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل هذا الكتاب

از تالیفات جامع کمالات جناب لوی عبدالرشید صاحب قافیہ

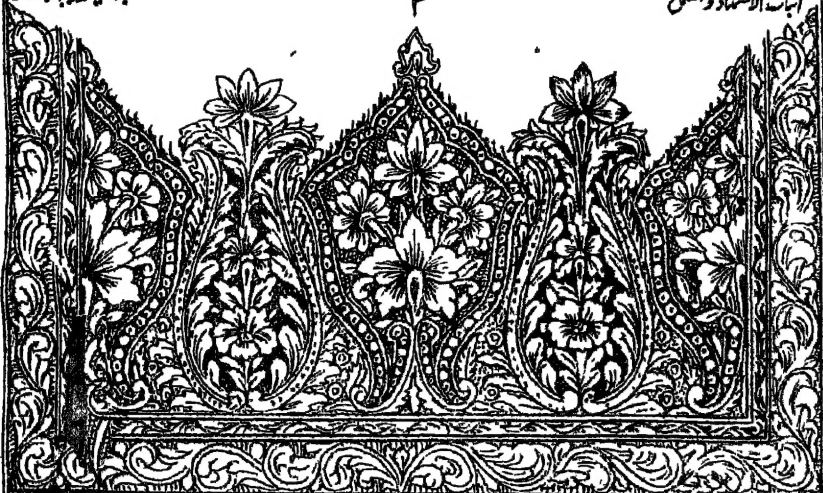
تجلیات الاستیلا والبراج
سفر الیہ

بجس سی خواجہ احمد حسن صاحب لکھنؤ پیشی عمارت حکم النقل کا اصل

۱۲۰۱ھ
در سنہ ۱۲۰۱ھ واقعہ شہر حیدرآباد

صفحہ	البواب وفصول	صفحہ	البواب وفصول
۸۲	۳ فی آداب زیارة القبور	۱۱۱	الباب الرابع فی اثبات جوارس
۸۴	الباب الثالث فی جوارس		حضرات الاولیاء رضی اللہ عنہم فی
	وردیاشیخ عبدالقادر		جواز الفاتحة المستوفی زیارة القبور
	شیاء اللہ		ورفع البناء علی القبر وفیہ فصول
	منہ جوارس زناء الاموات	۱۱۱	الفصل الاول فی العرس فی دعاء
	حقیقة کرامات الاولیاء		الاحیاء والاموات صدقتم عنہم
	مے بیان معنی شیاء اللہ	۱۲۵	الفصل الثانی فی جواز الفاتحة المستوفی
۹۰	فی تحقیق الغیب المطلق لغیب	۱۲۶	الفصل الثالث فی زیارة القبور
	الاضافے	۱۳۰	الفصل الرابع فی رفع البناء علی القبر
۹۳	فی اثبات وردیاشیخ	۱۳۲	الحاکمة فی الشجرة القادرية وانتاج
	عبدالقادر شیاء اللہ موجب		تعظیم آثاره شریف و سر عالم صلی اللہ
	الطریقت		علیہ وسلم مع فتوای پنجاب

اقرايه وفاق ومن جملتهم من هو فوق الكل وعياث المسلمين وعوث لكل فهو قد تأثر
 لجميع التأثيرات فصارت حالته من اتم الموترات فهو مؤثر في مؤثر لم يطق ذلي
 تأثره متأثر في شأن تأثره تصرف في الاموات فاحياهم فاموتهم من القوت
 وكان دين الاسلام قد خبت نارها ومحييت انارها وانقل مت داره مكانه
 ميت فاحياها باحياء اهلها ففناء ومن ثم نصبت محيي الدين فامتقن انواره ليقين
 لتالوا فيه حيوة ابدية وتحصلوا بقاء سرمدية وعلى الله اساطين الدين
 محمد الاسلام والمسلمين واصحابه رعاة الاسلام ودعاة الاسلام
 وتابعيهم وتبعهم باحسان الى قيام الساعة وساعة القيام خصوصا
 على المملوك والادوية وافضل اخفا دة وهو الذي ما ناداه مناد الا اجابه
 وما استغاث مستغث الا اغاثه وقد افاض بكل من استفاض وهو استفا
 من مبدل القياض فثانته ارفع واعلى من كل ما ننشأ ومثلا فثانته ان الكلام
 من هذا المقام الى الموامم اللهم اردد متاجبه وحب الهم وحب من احبه
 واحب الهم واحبنا على الاسلام وامتنا على الايمان وارددنا شفاعه حبيبك
 بفضلك يا منان اما بعد فيقول كليب من كلامه بالبال القادرى العالى عبد الله
 ن مولا ناهما بنحش اخفى القادرى غفرا لله لو الدية ولمن احبه وتودد اليه
 كدرين طرقت زمان اختلال قران وعصر فساد اثر هرگاه فرقه از انبار زمان بعينه بعلمت
 انقيت و برخی بد خلدی انا نیت به نسبت بعضی مسائل با حکم پریش آمده اند و راه رود
 بگردی علی الخصوص سلمه سماع و وجد و النشر شعر و انشاد آن استمداد از حضرت اولیاء
 العالی رضی اللہ عنہم و در ضواعت و ذرا بحضرت عالی غوثیه بلفظ یا شیخ عبد القادر شیع اللہ
 من حضرت اولیاء رضوان اللہ علیہم نظر برین حسب حکم قضا شیم و فرمان واجب الایقان
 حضرت مرشدی و بلجائی سیدی و سندی و ماوالی با کوره بستان دلایت تا طورہ دیوان عنایت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نَحْمَدُكَ يَا مَنْ شَرَحَ صُدُورَ الْوَاصِلِينَ وَنَوَّرَ قُلُوبَ الْعَالَمِينَ فَشَرَحَ شَرْحًا وَنَوَّرَ
 تَنْوِيرًا وَخَلَقَ لَهُمْ تَأَثُّرًا وَثَابِتًا أَمِنَ مَتَا ثَرِي فِي وَجَدٍ دَائِمٍ وَمِنْ مُوْتِدٍ فِي سَكْرِ قَائِدٍ
 قَمَرٍ رَجَدٍ بِالْحَقِيقِ اصْطَوَابٍ وَرَفِصٍ وَتَصْفِيقٍ وَحَلَمٍ سَكْرٍ مِنْ حَضَرِ الْإِلَهِ
 الْمَلِكِ عَمَّا سَوَى اللَّهِ الْحَيِّ اللَّهُ وَالْوَحْدُ حَالَهُ تَمْرَةُ السَّمَاعِ وَهُوَ خَيْرٌ مَا تَلَذُّ بِهِ
 الْأَسْمَاعُ فِيهِ اسْتِشَارَةٌ حَقًّا يَا الْقُلُوبِ مِنْ سِرِّهِ الْمَلَكُوتِ وَالْمَحْبُوبِ وَمِنْ هُنَا
 قَدْ كَرِهَ تَادَةً وَأُخْرَى قَدْ أُفْجِحَ وَنَذِبَ بَعْدَ أُخْرَى فَسَبَّحْنَا أَنَّهُ مَا أَعْظَمَ شَانَهُ
 وَنُصِّلَ عَلَى نَبِيِّهِ أَفْضَلُ الرُّسُلِ الْكَرَامِ صَاحِبِ الْقَالِ وَالْحَالِ وَالْمَقَامِ فَقَالَ
 مَتَّبِعْ لَا قَوْلَ بِأَسْرَهَا وَحَالَهُ مَجْمَعُ الْأَحْوَالِ مِنْ آخِرِهَا وَمَقَامُهُ أَرْفَعُ الْكُلِّ
 وَأَعْلَى وَهُوَ مَقَامُ مَنْ تَنَزَّلَ فِي وَهُوَ الَّذِي لَهُ وَقْتُ مَعَ اللَّهِ حَيْثُ قَالَ لِي مَعَ اللَّهِ
 هُوَ الَّذِي تَعَنَّى بِغَمَاتِ الْأَسْرَارِ فَاسْتَمَعَ لَهَا مِنْ اسْتَعْلَا مِنْ الْأَسْرَارِ
 قَدْ أَعْلَاهُمْ وَأَتَرَفِيهِمْ ثَابِتًا ثَابِتًا وَأَمَّا قَدَّرُوا الْقَدِيرَ أَفْضَلُ
 وَمَلَابٍ وَمِنْهُمْ مَنْ خَرَدَا بَابَ وَمِنْهُمْ مَنْ دَامَ سَكْرُهُ فَمَا أَوَانُ وَمِنْهُمْ مَنْ

پدید آید و رو که باشد که آدمی بخورد اندک آن چیست و این در دلی بود که آن ساده باشد و از
عشقه و شوقی که راه آن بر دخیالی بود و تا چون خالی نبود و پیوسته مشغول بود و آنچه بدان مشغول
در حرکت آمد چون آن تشنه که دم در آن مندان فروخته تر شود و هر که در دل آتش شوق حق تعالی باشد سماع
اورا هم بود که آن آتش تیز تر گردد و هر که در دل کوسی باطل بود و سماع زهر قاتل او بود و بر کلام باشد
وَقَدْ قِيلَ فِي مَعْنَاهُ اَعْلَمَنَّ الْقُلُوبَ وَالسَّمَاءُ تَرْخُزْنَ اِنَّ الْاِسْلَامَ رُومَعَادِنَ الْجَوَاهِرِ
و قد طویت فیها جواهرها کما طویت النار فی الحامیه و الحجج و اخفیت کما اخفی
الماء تحت التراب و المذرة و لا سبیل الی استشاره خفایاها الا بقدر السماع
و لا منفذ الی القلوب الا من دهلین الاسماع و فالنغمات الموزونة المستلذة تخرج
ما فیها و تظهر محاسنها و مساویها و فلا یظهر من القلب عند التحریک الا ما
یحویه کما لا یتضح الا بآلاء الایمان و فاسماء للقلب محک صادق و معیار
ناطق فلا یصل روح السماع الیه الا و قد تحرك فیها هو الغالب علیه استی
بستید آنکه سماع اول مرست و غره میدهد حالتی را در قلب که نامیده شود بوجد و وجد غره میدهد
تحریک طرف را پس اگر حرکت غیر موزونه باشد نام او اضطراب بود و اگر حرکت موزونه بود نام
و تصفیق و رقص است فصل فی ذکر اختلاف العلماء فی اباحه السماع و
کشف اسرار فیہ بدانکه در سماع اختلاف علماست بعضی تجرید آن مائل شده اند
و بعضی بطرف اباحت رفته و نزد قائلان باباحت و قیاس اباحت محض است و وقتی اباحت
مع الاستجاب حکایت کرد قاضی ابوطیب طبری از شافعی رح و مالک رح و ابی حنیفه
و سفیان رح و جماعه از علما الفاظه را که استدلال کرده می شود بآن برینکه آنها تحریم
ویرا اعتقاد کرده اند و گفت شافعی رح در کتاب آداب لقصا که غنا لموکره است و مشایخ
باطل و هر که استکثار کند از آن پس وی سفیه است مکرده شود و شهادت و و
مالک نمی فرمود از غنا و این نیز سائر اهل مدینه است سوای ابراهیم بن سعد و بلود

مستوجب بار دلربائی تدرک کو ہمسار رعنائی شاہ کل شاخصا رجب و ولا لآلہ و اغدا رہ عشق حضرت
 مولیٰ سینہ اش گنجینہ راز دلش ہم جای نیاز و ہم محل ناز بیان متیش شارح المکنون کلام
 مبینش کاشف البطلون بدری کہ نورش ترقی پذیر کالہلال و سموش آفاق راز و اشفاق
 بر عکس حال ارشد احمد حضرت غوث اعظم اشرف اولاد جناب قطب کرم حضرت سید
 شاہ علی عبدالقادر شمس القادری عرف مرشد علی القادری الحنفی البغدادی صلا
 و المبدی نور سے مولد المخلص بعد سے ادام ظل ارشادہ علی الطالین افاضہ و شہا
 علی العالمین یہ بیان مسائل مذکورہ در آدم و ہر چند طاقت پابرداشتنی نہ داشتہ ان
 و آدم زدم و عجلہ الوقت اولہ و براین براسے اثبات آن مطالب از کتب موجودہ ایراد
 کردیم و اثبات الاستمداد و السماع بما یستلزمہ السماع نادم نہ آدم بہ چہار تا مرتب
 ساختہ و من اللہ التوفیق و ہو بالا عاہ حقیق و ہو جسی و نعم الوکیل ہو امر البعید لا یتکلم
 و الیہ مرجع و المآب ہو اعلم بالصدق و الصواب لباب الاول فی اثبات السماع و فیہ
 فصول ہر آنکہ درین باب در اکثر مواضع عبارت احیاء العلوم ترجمہ کردہ آورده شد
 و در بعضے مواضع عبارت کیمیاء سعادت و در بعضے مواضع عبارت کتاب دیگر بقیدیم
 آن ایراد کردہ شد فصل فی فوائد السماع ہر آنکہ ایراد تعالیٰ امر نیست در دل آدمی کہ
 آن دران چنان پوشیدہ است کہ آتش در آہن و شگ و چنانکہ زخم آہن بر سنگ نشتر
 آشکار اگر دو د بصر افتد چینی سماع آواز خوش موزون گوہر دل را بچنانہ و دران چیزی
 پیدا و رہی آنکہ آدمی را دران اختیار ہی باشد سبب آن مناسبتہ است کہ گوہر آواز با عالم
 علویست کہ آن با عالم ارواح گویند و عالم علوی عالم حسن و جمال است و اصل حسن و جمال
 تناسبت و ہر چہ چنانہ سبب نمود کار نیست از جمال آن عالم کہ بر جمال حسن و تناسبت کہ درین
 عالم محسوس است ہمہ ثبوت جمال و حسن آن عالم است پس آواز خوش موزون متناسب است
 ہم متناسبہ دارد از عجائب آن عالم و آن و آن سبب کا ہو در دل پیدا و در حرکت و شو

وقت سماع تصنیف کردوران کتابے را اور ذکر دوران کتاب برنگرین سماع و چنین
 چاہئے ان ایشان تصنیف کردند و برنگرین آن و حکایت کردہ شد از بعضے شیوخ
 کہ گفت دیدیم ابو العباس خضر اعظم پس گفت میرا چہ میگوید درین سماع کہ اختلاف کردند
 در روی اصحاب ما گفت آن صفو زلال است کہ ثابت نمی ماند مگر اقدام علما و حکایت
 کردہ شد از منشا والدینورے کہ گفت دیدیم نبی صلی اللہ علیہ وسلم در مقام پس گفت
 یا رسول اللہ آیا انکار یہ فرمائی ازین سماع چیزے را گفت انکار نمیکنم از ان چیزے را
 لکن بایشان را کہ شروع نمایند قبل آن بقرآن و ختم کنند بعد آن بقرآن و حکایت کردہ شد
 از طاہر بن بلال الحدادی فی الوراق و بود از اہل علم کہ گفت بودم من محکم بجانب جدہ و بر
 بعضے کہ واقع است بر لب ریال پس دیدم روزے طائفہ را کہ میگفتند بجانب اموی بقولی
 را و استماع می نمودند پس انکار کردم من این را بدل خود و گفتم در خانہ از خانہ ہامی خدا
 میگویند شعر را گفت پس دیدم نبی صلی اللہ علیہ وسلم در آن شب و کہ صلی اللہ علیہ
 وسلم نشینہ بود در آن طرف مسجد و یہ پہلوے آنحضرت ابو بکر صدیق رضی و دوران وقت
 ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ میگفت چیزے از قول و نبی صلی اللہ علیہ وسلم استماع میکرد
 و من ہما و دست مبارک خود بر سیدہ بنو دمانند کہے کہ بوجد آید انان پس گفتم در نفس خود نظر
 نمودم مرا کہ انکار کنم بر آن جماعہ کہ بودند کہ استماع میکردند و این رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 استماع میفرماید و ابو بکر را میگوید پس التفات فرمود بطرف من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 و گفت ہذا حق بحق یا کہ گفت حق من حق من شک میکنم دوران و گفت جلیذ نزول میکند
 رحمت برین طائفہ در سہ موضع وقت خور و نوش زیر کہ ایشان نے خوردند مگر از فاقہ
 و وقت مذکورہ زیرا چہ ایشان کلم نے کنند مگر در مقامات صدیقان و وقت سماع
 زیرا کہ سماع میکنند با وجد و حاضرے آیند حق را و حکایت کردہ شد از جسج کہ ابو
 و سے خصبت میداد در سماع پس گفتہ شد ویرا ایا آوردہ شود این را روز قیامت

ابو حنیفه رضی اللہ عنہ مکررہ میداشت غما را و سماع غما را از گناہان می پنداشت و همچنین سایر اهل کوفہ
سفیان ثوری و حماد و ابراہیم و الشیبی و غیر ہم جملہ این را نقل کرد ابو طیب بطبری لیکن در
مباحث النبوة آورده کہ نقل کرده اند کہ امام ابو حنیفہ رحمہ اللہ ہم سایہ بود کہ ہر شب بر نیجا ست
و قنعی میگرد و امام گوش میداشت بہ قنعی او و شنید شبی آواز او را پس پرسید از اہل و می کہ
چہ شد امشب کہ شنیدہ نمیشود آواز و کہ گفتند کہ بیرون برآمدہ بود و کہ امشب پس گرفتند و
در زندان کردند و را پس پوشید امام عمارہ خود را و رفت نزد امیر و شفاعت کرد و را و خلاص
گردانید و پرسید امیر کہ نام او چیست گفتند عمر پس بر آورد از زندان ہر کہ را نام عمر بود و گفت
امام بآن مرد کہ باز گرد با نخ میگردی ہر شب و چون گوش داشت امام ابو حنیفہ بقای او و نمی
مکرد و او را دلالت کرد بہر بابت گفتند نزد و کہ و استماع و می ہر شب با آن و ریح و قنوی و می
کہ داشت محل نمی توان کرد مگر بہر بابت پس انچه وارد شدہ از وی برخلاف آن حمل کردہ شد
بر غما می مقتدر لغزش از بر اسحج میان قول و فعل انتہی نقل کرد ابو طالب مکی با جمہ سماع را
از جماعتی و گفت سماع کرد از میان صحابہ عبداللہ بن جعفر و ابن زبیر و مغیرہ بن شعبہ
و معاویہ و غیر ہم و گفت تحقیق کرد این را یعنی سماع را اکثر ان اسلاف صالح کہ عبارت
است از صحابہ و تابعین و گفت ہمیشہ بودند مجازیان نزد یک مادر کہ مے شنیدند سماع
را و افضل ایام سنتہ و آن ایام معدودات است کہ امر فرمود خدا می تعالیٰ بندگان
خود را و ان ایام مذکور خود مثل ایام تشریق و ہمیشہ بودند مثل مدینہ مثل اہل مکہ سمو اطلبت
کنندگان بر سماع تا این زمان ما و گفت گفتہ شد ابو الحسن بن سالم را چگونہ اکار میکنی سماع
را و تحقیق بودند جنید و سرے سقطی و ذوالنون کہ استماع میکردند گفت چگونہ اکار کم
سماع را و حال اینکہ جائز داشت و شنید آن را آنکہ او خیر است از من پس تحقیق
بود عبداللہ بن جعفر طیار سماع میکرد و جزی بن نیست کہ اکار کرد و لہو و لعب را و سماع
بود ابو النخیر الصقلانی الاسود از او لیا سماع میکرد و و حزن میکرد و در حیرت می افتاد

و معرفت ست و آن بمقابله جهل و بلاد است پس بچنین اصوات مدرکه بسمع منقسم
ست بسوی مستلذذ مثل صوت عنادل و مزامیر و مستکبره مثل آواز حمیر و غیره پس چنانچه
ترست قیاس این حاسه و لذت آن بر سایر حواس و لذات آنها ولیکن نص پس
و لالت میکنند بر ابحاث سماع صوت حسن منت نهادن خدا یتعالی بر بندگان خود و آن
زیر که فرمود خدا یتعالی تَبَيَّنْ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ پس گفته شد آن صوت حسن است و در
حدیث آمده مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا أَحْسَنَ الصَّوْتِ و فرمود صلی الله علیه و سلم
لَلَّهِ أَشَدُّ إِذَا نَالَ الرَّجُلُ الْحَسَنَ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ لَقَيْنَةٍ
و الْقَيْنَةُ أَلَمَةُ الْمُغْنِيَّةِ و در حدیث در محل مع داود علیه السلام آمده أَنَّهُ كَانَ
حَسَنَ الصَّوْتِ فِي النَّيَاحَةِ عَلَى نَفْسِهِ وَ فِي تِلَاوَةِ التَّوْبَةِ حَتَّى كَانَ يُجْتَمِعُ لَهُ
وَالْبُحْنُ وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ لِسَمَاعِ صَوْتِهِ وَ كَانَ يَجْلُ مِنْ مَجْلِسِهِ أَرْبَعُونَ جَنَازَةً
وَمَا يَقْرُبُ مِنْهَا فِي الْأَوْقَاتِ و فرمود صلی الله علیه و سلم در مع ابوسوسی الأشعری
لَقَدْ أُعْطِيَ مِنْ مَا رَأَى مِنْ مَزَامِيرٍ أَلِ دَاوُدَ وَ قَوْلَ وَ یتعالی إِنَّكَ الْأَخْصَوَاتِ
لَصَوْتِ الْحَمِيدِ و لالت میکنند بمفهوم آن بر مع صوت حسن اگر گفته شود جزین نیست
که مباح کرده شد این را یعنی صوت حسن را بشرط اینکه در قرآن بود گوئیم هر آینه لازم می آید از آن
اینکه حرام شود سماع صوت عندلیب زیرا چه آن از قرآن نیست و هر گاه جائز شد سماع صوت
نفل بی معنی پس چرا جائز نشود سماع صوتی که فهمیده می شود از آن حکمت و معنی باری صحیح
وَإِنَّ مِنَ الشَّعْرِ الْحَكْمَةَ پس این نظر است در صوت بحیث اینکه طیب و حسن است
و درجه ثانیه است نظر در صوت طیب موزون زیرا که وزن و راء حسن است پس بسا صوت
حسن خارج است از وزن و بسا صوت موزون غیر مستطاب است و اصوات موزونه
باعتبار مخرجهای خود سه قسم است زیرا چه آن اصوات یا خارج شود از جهاد مثل صوت مزامیر
و اوتار و ضرب قصب و طبل و غیره و یا خارج شود از حنجره حیوان و آن حیوان یا انسان است

در جمله حسنات تو یا سیئات تو نگفت نه در حسنات و نه در سیئات زیرا که این سبیه است بالغه
و گفت خدا تعالی لا یُؤخِرُکُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِیْ اَیْمَانِکُمْ این آن است که نقل کرده شد
از اقبال و هر که طلب کند حق را در تقلید پس هر گاه استقصا کند متعارض شود نزد
وے این اقاویل پس باقی می ماند تخر و مائل بطرف بعضی اقاویل بتبشی و تمامه این قصه
است بلکه منرا و اوست که طلب کند حق را بطریق آن و آن حاصل است از بحث کردن
از مدارک خطر و اباحت چنانچه قریب ذکر میکنم آنرا انتی فصل فی بیان دلیل
اباحت السماع بدانکه نص و قیاس جمیعاً دلالت میکنند بر اباحت سماع لیکن قیاس
پس آن این است که غنا بجمیع شده است در وے معانی یا باینکه بحث کرده شود از
افراد آن سپس از مجموع آن پس بدستیکه در دست سماع صوت طیب زون مفهوم
المغنی محرک القلب پس وصف عام این است که وی صوت طیب است بعد از آن طیب
منقسم است بطرف موزون و غیر موزون و موزون منقسم است بسوی مفهوم المغنی
مثل اشعار و غیر مفهوم المغنی مثل اصوات جمادات و سایر حیوانات لیکن سماع صوت
طیب باین حیثیت که طیب است نباید که حرام شود بلکه آن حلال است بنص و قیاس
لیکن قیاس پس آن این است که وے راجع است بسوی تکرر و خاصه سمع باذن
انچه مخصوص است بآن و مرافسان را عقل و حواس پنجگانه است و هر خاصه را اثر
و در مدارک آن خاصه چیز نیست که لذیذ می پندارد آن را پس لذت نظر در مبصرات
جمیده است مثل خضره و آب جاری و دو وجه حسن و بالجمله سایر الوان جمیده و این در
قابل آن است که مکروه می داند آن را از الوان که رطبه و لذت شم در روائح
طیبیه است و آن در مقابل بده بایه مستکبره است و لذت ذوق در طعوم لذیذ است
مثل سوخته و ملاوت و جموضه و آن در مقابل مراره که ریه الطعم است و لذت لمس
لین و نوحه و ملاسه است و آن بمقابل خشونه و صراست است لذت عقود علم

برکت سنت و فقیه شعاع بود و اهل بدعت را بخوف تشبه با آنها پس بجهت این معانیها حرام کرده
 منضمها را عراسه و او تا حلال آن مثل عود و چنگ و رباب و رربط و غیره و اسواک این اشیا
 پس نیست در معنی آن مثل شاپین عاده و حجج و شاہین طبالان و مثل طبل و قضیب و برآل
 که استخراجه کرده میشود و از آن صوت مستطاب موزون اسواک نچ عادت کرده اند اما
 اهل شریعت پیرا که جمله آن نه تعلق میدار و بخروند یا میدهند آن اودنه تشویق میکنند بسواک آن
 و نه واجب میکنند تشبه را با رباب آن پس نگردد و در معنی آن پس باقی بماند بر اصل باحت قیاس
 بر اصوات طبر و غیره بل میگویم سماع او تا از شخصی که نمیزند آنرا بر غیر وزن متناسب بستند
 نیز حرام است و از اینجا ظاهر شد اینکه نیست علت و تحریم آن اشیا و مجرد لذت و طبع ملک
 قیاس تحلیل طبیات است کل آن مگر آنچه در تحلیل و سفسا است فرمود الله تعالی اقل
 مِنْ حَوْثٍ وَ نَرِیْئَةِ الدَّیْهِ اَلْکَیْهِ اَخَذَ بَرِّ لِحَبَادِهِ وَ اَلطَّیْبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ
 پس این اصوات حرام کرده شد بحیثیت اینکه اصوات موزونه است و جزین نیست که
 حرام کرده شد بعارض دیگر چنانچه قریب می آید بیان عوارض محرمة در آنچه ثالثه موزون مفهوم
 و آن شعاع است آن خارج نمی شود و اگر از خبره انسان پس یقین کرده میشود با باحه آن زیرا که از
 تشبه گردون او مفهوم و کلام مفهوم حرام نیست و صوت طیب موزون غیر حرام است پس
 هرگاه حرام نشد احاد از کجا حرام شود مجموع بان نظر کرده شود در آنچه فمیده میشود از آن
 پس اگر باشد و طان او مخطور ممنوع حرام کرده شود و شرآن و نظم آن و حرام کرده شود و کصوت
 بان برابر است که با کان باشد یا نباشد و حق و رین با چیزی است که گفت آنرا شیخ زبیر که گفت
 الشَّعْرُ کَلَامٌ فَحَسَنُهُ حَسَنٌ وَ قَبِیْحُهُ قَبِیْحٌ و هرگاه جائز شد خواندن شعر بغیر صوت و اکان جائز شد
 خواندن آن با کان زیرا که افراد مباحات هرگاه مجتمع شود میشود آن مجموع مباح و فقیه انضمام شود مباح
 با مباح دیگر حرام نمیشود و اگر فقیه متضمن بود و مجموع مخطور اگر متضمن نبود آنرا حاد و نیست هیچ منضم
 و اینجا چگونه کار کرده شود انشا و شعرا و تحقیق انشا کرده شد پیش رسول الله صلی الله علیه و آله

و یا غیر آن مثل صورت بلبلها و قمری ها و صاحبان هیچ از طيور پس آن اصوات باوصفت
طبیعت آن موزونه و متناسبه المطالع والمقاطع است پس ازین جهت لذت نپذیرد
بیشتر و سماع آن را و اصل در اصوات خارج حیوانات است و جز این نیست که وضع
کرده شد و امیر بر صورت خارج و این تشبیه است مرصعت را با خلقت نیست
شعاع از این که توصل کرده اهل صناعات بضاعت خود با بسوی تصویر آن مگر اینکه
مراور است مثالی در خلقت که اختیار کرده خدا تعالی اختراع آن را پس سماع
این اصوات مستحیل است که حرام شود بجهت بودن آن طیب یا موزونه پس نیست
سوزنده بطرف تحریک سماع صوت عند لیث سائر طيور و فرقی نیست در میان
حجیره و حجره و نه در میان جماد و حیوان پس باید که قیاس کرده شود بر صورت
عند لیث اصوات خارج بر ان سائر اجسام با اختیار آدمی مثل صدوی که خارج میشود
از خلق آدمی یا از قضیب و طبل و دف و غیره و استثنا کرده نشود از آن مگر ملاهی و ادا
و عز امیر که وارد شد مخرج از آنها نه بر اکذت آن زیرا که اگر منع بر اکذت بود که پیشتر
قیاس کرده می شد بروی جمله مایکذبه الانسان را لکن حرام کرده شد خمر با و مشتقه
شد حرص آدمیان بآن مبالغه را و باز داشتن از آن تا اینکه منتهی شد امر و راندا
بشکستن خمر پس حرام کرده شد با و آنچه از شعاع اهل شرب است و آن اوتار و
مرا میر است پس این اشیاء حرام کرده شد بتبعیت تحریم خمر بر آن علتهای آنکه این
اشیا میخوانند بسوی شرب خمر زیرا که لذتیکه حاصل است از آن تمام نمیشود مگر خمر و مثل این
حلت حرام کرده شد قلیل خمر دوم آنکه این اشیاء در حق قریب بعد بشرب خمر یا در حق
مجالس انس را بشرب پس این اشیاء سبب گر یعنی یاد دماندن است و ذکر این باعث
شوق است بتبعاشق و قتی که قوت یابد پس و سبب قدام است سمی که اجتماع بر آن اشیاء
هر گاه از اهل فسق بوده پس منع کرده شد از تشبیه آنها زیرا چون تشبیه بقوه هیئت و بیان علتی که

و فرمود علیه السلام ان من الشجر حکمة و انشاد کرد عائشه رضی الله عنها + شعور +
 ذهب الذین یعاش فی اکنافهم + و بقیة فی خلف کلد الا جرب و روت
 کرده شد در صحیح بخاری و صحیح مسلم از عائشه رضی الله عنها که گفت کما قد مر رسول الله صلی الله
 علیه و سلم المدة و عاک ابو بکر و بلال و کان بها و باء فقلت یا ایت
 کیف تجدک و یا بلال کیف تجدک فکان ابو بکر رضی الله عنه اذا اخذته
 الحمی یقول شعری امری مصبح فی اهله + و الموت ادنی من شرک فعله
 و کان بلال اذا اقلعت عنه الحمی یرفع عقرته و یقول قطع الالیت
 شعری هل ابیتن لیلۃ + بواد و حولی اذ خرج لیل + و هل ارددن بوما
 میا + بجنة + و هل یدون سامة و طفیل + گفت عائشه رضی الله عنها وادم ازین رسول
 الله صلی الله علیه و سلم پس فرمود اللهم حبب الینا المدة کحبنا مکة و انشد
 و تحقیق بود رسول الله صلی الله علیه و سلم نقل میفرمود خشت را با قوم در بنای مسجد
 در حالیکه وی میگفت هذی الجمال الی جمال خیر + هذه البرینا و اظهر + و ایضا
 فرمود صلی الله علیه و سلم تبیکر اللهم ان العیش عیش الاخرة فارحم الانصار و المهاجرة
 و این در صحیحین مذکور است و بود نبی صلی الله علیه و سلم می نهاد برای حسان منبری در مسجد
 می ایستاد حسان بران منبر و معاخرت میکرد و از رسول الله صلی الله علیه و سلم با محبت میکرد
 و میفرمود رسول الله صلی الله علیه و سلم ان الله یؤید حسن بروج القدس ما ناکم او فخر
 حق رسول الله صلی الله علیه و سلم و وقتیکه انشاد کرد تا بغه شعر خود را پیش
 بر رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود و را کلا یفضض الله فاک و گفت عائشه رضی الله
 عنها بودند اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم با هم میخواندند نزدیک وی اشعار و س
 تبسم میفرمود و روایت کرده شد از عمر بن الشریب از اب وی که گفت انشدت رسول الله
 صلی الله علیه و سلم مائة قافیة من قول امیة بن ابی الصلت کل ذلک یقول

بآن اثرها و قلب فآن هفت موضع است آفل غنایا جیان که ایشان را در دوازده مرتبه تفسیر
 باطبل و شاپین و غنایا آن مباح است زیرا چه آن الله باریست که نظم کرده و شری و صوفی
 کعبه و مقام و عظیم و زفرم و سایر مشاعر و وصف با دیه و غیره و اثر آن تسبیح و شوق است پس
 حج بیت الله تعالی اشتغال بر آن آن اگر بود در آنجا شوقی حاصل با استناده شوق و جلای
 آن اگر نبود شوقی حاصل هر گاه بوده است حج قریه و شوق بطرف آن محمود و تشویق بسوی
 آن کل با شوق محمود و چنانچه جائز است مرد اعطایا لیکه نظم کند کلام با در و غلط و نیست و پند
 بسج و شوق و دمان و دمان بسوی حج بوصف بیت و مشاعر و وصف ثواب بر آن جائز است
 این مریخ و رابر نظم شعر زیرا که وزن و وقتیکه مضامین شود بسوی بیجم میشود کلام و وقع و قلب
 پس و فیکه اضافت کرده شود بطرف آن صوت طبعی نفحات موز و نه دیا و نه شود و وقع او
 پس هر گاه اضافت کرده شود بسوی آن طبل و شاپین و حرکات ایقاع زیاده شود و تاثیر و جلای
 این جائز است مادامیکه داخل نشود و در و فرامیرد او تا که از اشعار اشعار است همان اگر قصد
 کند بآن تشویق کسی که جائز نبود و در او یا خروج بطرف حج مثل کسی که ساقط کرد و فرض را از نفس خود
 و اذن نداد و بیاید و او را در خروج پس آن شخص حرام است بر و خروج پس حرام شود و تشویق او
 حج بواسطه سماع و شعر کلامی که شوق دها و بطرف خروج بریرا که تشویق بطرف حرام حرام است و همچنین اگر
 طریق غیر آن دها که غالب بود جائز نبود و تحریک قلوب و معاجبت آن تشویق موضع تالی انجامد و
 کرده اند غازیان جبت تحریص مردمان بسوی غزوه و این نیز مباح است چنانچه بر آنجا حج
 لیکن باید که مخالفت کند اشعار و طرق الحان ایشان اشعار حجاج و طرق الحان آنها را زیرا که
 غرض و مقصود این دو فریق با هم مخالفت است این مباح است در وقتیکه در آن وقت غزوه
 مباح است و مندوب است در وقتیکه در آن وقت غزوه مستحب است لیکن در حق شخصی
 که جائز است مرد او را خروج بطرف غزوه موضع ثالث رجزیات که استعمال کند از اشعار
 در وقت لغا و غرض از آن تشویق نفس انصار است و تحریک فضا و در آنها بر آنجا قتل و کشتن

وَاللَّهِ لَعَلَّ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ عَلَى بَابِ حَجْرَتِي وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ
 بِحُجُوبِهِمْ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ بَلَى أَنْظُرْ إِلَى
 لَعِبِهِمْ ثُمَّ يَقُومُ مِنْ أَجْلِ حَتَّى الْوُكُنَ أَنَا الَّذِي انْصَرَفْتُ وَرَوَيْتُ كَرْدَةً شَدِيدَةً عَالِشَةً لَكُنْتُ
 كُنْتُ الْكَبْ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنْتُ فَكَانَ يَأْتِنِي صَوْتُ
 لِي فَلَئِنْ يَنْقَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ يُسِرُّبُهُنَّ إِلَى كُنْعَيْنِ مَعِي وَرَوَيْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا
 يَوْمَ مَا هَذَا أَقَالَتْ بَنَاتِي قَالَ فَمَا هَذَا الَّذِي أَرَى فِي وَسْطِهِمْ قَالَتْ فَرَسٌ قَالَ
 مَا هَذَا الَّذِي عَلَيْهِ قَالَتْ جُنَاحَانِ قَالَ فَرَسٌ لَهُ جُنَاحَانِ قَالَتْ أَوْ مَا سَمِعْتَ أَنَّهُ كَانَ
 لِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَمِّ خَلٍّ لَهَا ابْنَتُهُ قَالَتْ فَصَحَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 حَتَّى بَدَتْ لَوَاجِدُهُ فَوَصَفَتْ مَحْمُولٌ سِتُّ نَزْدًا بِرِغَادَتِ صَبِيَانٍ وَرَتَحًا وَصُورَتِ انْخَرَفَتْ
 وَرَفَاعٌ بِغَيْرِ كَيْسِلٍ صُورَتِ أَنَّ بَدِيلَ انْخَرَفَتْ رَوَيْتُ كَرْدَةً شَدِيدَةً بَعْضُ رَوَايَاتِ كَرْدَةِ الْفَرَسِ كَانَ لَهُ جُنَاحَانِ
 مِنْ رُقْعَةٍ وَكُنْتُ عَالِشَةً رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ
 جَارِيَتَانِ بَغِيَاءُ بَغَاثٌ فَخَضَّطِجَ عَلَى الْفَرَّاشِ وَحَوْلَ وَجْهَهُ فَدَخَلَ الْبُولُوكِيُّ
 عَنْهُ فَأَنْتَهَرَنِي وَقَالَ مَرَّ الشَّيْطَانُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ دَعُوهُمَا فَلَمَّا أَقْبَلَ غَمَزَتْهُمَا فَخَرَجَا وَكَانَ يَوْمَ عِيدِ اللَّعِبِ فِيهِ لَشَوْدَادٌ
 وَالْحَرَابُ فَا مَسَّالَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَّا قَالَ تَشْتَهَيْنِ تَنْظُرَنِي
 فَقُلْتُ نَعَمْ فَإِنِّي وَرَاءَهُ وَخَدَّيْ عَلَى خَدِّهِ وَلَقَوْلُهُ دَوْلَكُمُ يَا بَنِي أَرْقِدْهُ حَتَّى إِذَا
 مَلَلْتُ قَالَ حَسْبُكَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَادْهَبِي وَدَرِّجِي سَلَمٌ وَخَفْتُ رَأْسِي عَلَى مَنْكَبِهِ فَجَعَلْتُ
 أَنْظُرَ إِلَى لَعِبِهِمْ حَتَّى كُنْتُ أَنَا الَّذِي انْصَرَفْتُ بَعْدَ بَعْضِ رَوَايَاتِ كُلِّ رَوَايَاتٍ
 فَإِنَّ نَصْرَ صَرِيحٍ فِي رِوَايَاتِهِ أَنَّ لَعِبَ حَرَامٌ فَهِيَ وَرَوَايَاتُ لَعِبِ بَعْضِ الْأَنْوَاعِ مِنْ خَصْمَتِهَا أَوَّلُ
 لَعِبٍ وَبُوشِيرَةٍ هِيَ عَادَتُ حَبَشَةٍ وَرَقَصَ لَعِبَ دَوْمٍ فَعَلَّ أَنْ يَرَى سَجْدَ سَوْمٍ قَوْلٍ وَ

قرآن عزیز را در جمله این سباح است جهت اظهار سرور بر آن و وجه جواز آن این است که بعضی الحانات برانگیزه میکند فرح و سرور و طرب را پس هر آنچه جائز است سرور بر آن جائز است اشاره سرور در آن و دلالت میکند برین از نقل انشاء زنان بر سطوح باد و الحان و وقت قدم رسول الله صلی الله علیه و سلم نظم **ظَلَمَ الْبَدُّ لِعَلَيْنَا مِنْ ثَنِيَاتِ الْوَدَاعِ وَ حَبَّ الشُّكْرِ عَلَيْنَا مَا دَعَا اللَّهُ دَاعٍ** پس این اظهار سرور است برای قدم آن صلی الله علیه و سلم و این سرور محمود است پس اظهار آن بشعر و لغات و رقص و حرکات نیز محمود است پس تحقیق نقل کرده شد از جماعتی از صحابه رض که آنها حجل کردند در سروری که رسید ایشان را چنانچه قریب می آید در احکام رقص این جائز است در قدم هر قدم که جائز است فرح بر آن و در هر سبب مباح از اسباب سرور و دلالت میکند برین آنچه روایت کرده شد در صحیحین از عائشه رض که گفت **لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرِي بَرْدَانَهُ وَإِذَا انْظُرَ إِلَى حَبَشَةٍ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّذِي أَسَامُهُ فَأَقْدُرُ قَالَ رَجُلٌ الْجَارِيَةُ الْحَدِيثُ السِّنِّ الْخَرِصَةِ عَلَى اللَّهِ وَاسْأَرَةً إِلَى طُولِ مُدَّةٍ وَقَوْفُهَا** و روایت کرد بخاری و مسلم نیز در صحیحین و حدیث عقیل از زهری از عروه از عائشه رض **إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِي أَيَّامٍ مَنِيْتُ لَدُنَّانِ وَتَفْهِيَانِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَغَشٍّ بِثَوْبِهِ فَأَنَّهُمَا جَا أَبُوبَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَكَشَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَقَالَ دَعُوهَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَأَتَاهَا أَيُّمُ عَيْنٍ وَكَفَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرِي بَرْدَانَهُ وَإِذَا انْظُرَ إِلَى حَبَشَةٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ فَنَجَرَهُمْ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمَنَّا يَا نَبِيَّ أَمْرُكَ لَكَ يَعْنِي مِنَ الْأَمْنِ** و در حدیث عمر و بن حارث از ابن شهاب مثل آن دوران حدیث لفظ تعنیان و تفریان واقع است و در حدیث ابوطاهر از ابن مهلب

رَقِيتِي وَتَرِيَا قِي + فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَوَاجَعُوا أَفْجَابَ مَعَهُ حَتَّى سَقَطَ
 رِذَاءُهُ عَنْ مَنكَبَيْهِ فَلَمَّا فَرَغُوا أَوَى كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مَكَانَهُ قَالَ مَعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ
 مَا أَحْسَنَ لَكُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ بَا مَعَاوِيَةُ لَيْسَ بِكَرِيمٍ مَنْ لَمْ يَهْدَنْزِ هُنَا سَمَاعَ
 ذِكْرِ الْخَبِيبِ ثُمَّ قَسَمَهُ رِذَاءُهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَنْ حَاضِرِهِمْ بِأَرْبَعِ مِائَةِ
 قِطْعَةٍ وَكَهَذَا الْحَدِيثُ أَوْ رِذَاءُهُ مُسْنَدًا كَمَا سَمِعْنَا هُوَ وَوَجَدْنَا هَذَا الْمَوْضِعَ سَادِسَ سَمَاعَ عَائِلَةً
 برای تحریک شوق و تیج عشق و تسایه نفس پس اگر در مشاهد به معشوق بود غرض از آن تاکید لذت است و اگر
 بحالت مفارقت بود غرض از آن تیج شوق است و شوق اگر چه اطمینان پس روی نوع لذت است و قتیله مضامین
 شود بطریق آن حال وصال زیرا که در جالذ نیست و یا سرگشته و قوت لذت رجا بحقیقت شوق و حبش شوق است
 پس پس سماع تیج عشق و تحریک شوق و تحصیل لذت رجا بی مقدار در وصال با اطمینان و صفت محبوبیت و این طلال
 اگر چه مشتاق الیه از آن جدا که سماع وصال است و مثل آنکه عشق دارد و زوج یا آنکه خوار و بوسوی غمائی آن که در چند
 شود لذت دی در لقای آن پس مخطوط شود بطریق مشاهده و اذن از سماع و بقصد قلب لطائف معانی وصال و از آن
 پس مترادف شود و اسباب لذت پس این انواع شمع است از جمله مباحات و دنیا و متاع دین و مآل الحیوة
 الدنیا کلها الا فهو و لعب و این از آن جمله است که همچنین اگر غصب کرده شد از وجاریه یا بسبب
 من الا سباب میان وی و جاریه وی حائلی پیش آمد پس میرسد و اگر تحریک کند سماع شوق خود را
 و برانگیخته کند آن لذت رجا وصال را پس اگر نه و شد از آن یا طلاق بهر حرام شود بر وی این امر بعد از آن
 چه جائز نیست تحریک شوق جائز نیست تحقیق آن به وصال و لقا اما تنصیف کشیدن در نفس
 خود صورت صبی او یا زنیکه حلال نیست نظرا و بوسوی وی و بود که نازل کند آنرا که می شنود بر کسی که تمثیل
 کرد در نفس خود پس این حرام است زیرا که این محرک فکر است در افعال مخطوره و مبیح داعیه است بطرف آنچه
 سماع نیست وصول بوسوی آن اکثر عشاق و سفما از جوانان وقت هیجان شهوت غالی نباشند
 الا ضماری از آن دان ممنوع است در حق ایشان بجهت آنکه در دست از وی و دین بر امر می
 که راجع است بوسوی نفس سماع و برای این معنی سوال کرده شد حکمی را از عشق پس گفت دخان یصعد الی

طوارق الهیة فخر و ذاب و منهم من یوقت له بواسطه اللطف فخره و طایفه منهم من
 طلع علیه الحب من مظلّم القرب فسکرو غاب هذا ما عنی فی فی الجواب
 والله تعالی اعلم بالصواب و من یک وجلا و جلا اصحح + فلم یجئ الی قول الملقی +
 له من ذاته طرب قد یم + و سکر دائمه غیور دین انتهى و شیخ عبدالحق متقی و یون
 رحمة الله علیه شرح مشکوة در باب صلوة العیدین آورده و انصاف آنست که نفسی قطعی بر حرمت
 آن علی الاطلاق چنانچه بر حرمت زنا و شرب خمر آمده ثابت نشده است و تحقیق تصریح کرده اند
 بعضی از سابقین محدثین که حدیثی در حرمت غنا صحیح نشده است و بعضی علما گفته اند که یافته نشده
 است دلیل قطعی بر حرمت آن و نیز بایاحت آن اصل در اشیا بایاحت است و با وجود آن شک
 نیست که دوام اعتیاد بدان و استقامت آن خلاف طریقه اتباع است و تقدیر ادرین باب
 تشدید و تعصب بسیار است مگر مقصود ایشان جسم ماده و سده ذرائع است و صحیح آنست که قول
 امام اعظم کرامت آنست و الله اعلم و ما ذکرنا من التفاصيل قریب منه ما فی مدارج النبوة
 انتهى و جبر العلوم مولانا عبد العلی قدس سره در شرح مولانا اردم تحت قوله بشنوار تجربی چون
 حکایت میکنند فی البیتین فرموده که عارف سامی شیخ عبدالرحمن جامی قدس سره در شرح این
 میفرماید که ملو از فی انسان کامل و مکمل که غائی فی احد و باقی باشد است و لفظ فی را با انسان
 کامل مناسبت تامه است زیرا که لفظ فی و نفی هم مستعمل میگردد و این کامل نفی وجود عارض خود کرده
 راجع بعدم اصلی خود گشته و ذات فی را هم با انسان کامل مناسبت تامه است زیرا که چنانکه فی تعنی
 گشته است و الحان نفحات که از وی بطوری آید همه منسوب بر تنده فی است چنانچه انسان کامل
 از وجود خود و اوصاف خود بی گشته و متصف با خلاق الله گشته همه اوصاف او و اطلاق او و افعال
 او منسوب بسو حق گشته غرض ازین تقریر بیان علاقه اشعاره است و مشابَهت در میان انسان
 کامل معنی حقیقی فی ظاهر است بوجه دیگر زیرا که مولوی قدس سره از ارباب سماع بودند و سماع آوا
 فی میفرمودند و حضرت ایشان را در وقت سماع فی حالات عظیمه وارد میشدند و معارف مشکوف

دماغ الانسان يوصله الجماع ويهيجه السماع موضع سماع شخصي كه محبوب است خداي را و شوق
 و زيارت و مشتاق شد بطرف تعالى آن پس نظر كنند بطرف شي مگر اينكه بيندوي سمانه و تعالى را و ازان
 به فرج نكند سمع و به فرج كننده مگر اينكه سمع كند و به ازان و به و پس سماع در حق دي بهيج شوق و موكد
 عشق و حب است و آتش برآورنده است از آتش زنده قلب او و استخراج كننده است از ان احوال را
 از مكاشفات و ملاطفات كه احاطه كنند و صف آنرا شناسد آنرا هر كه چشمه مزه آن انكار كند آنرا هر كه
 بهره مند نشد حس دي از ذوق آن نام كرده ميشود و آن احوال را بزبان صوفيه جدا خود را وجود و مصداق
 امي ريفت از نفس خود احوال را كني دريافت آنرا قبل سماع و گفت صاحب ر و المختار عرف شامي
 تحت قول در مختار و من يسحل الرقص فالو ايلع ولا سيما بالدين يا هو و ينمو المراد به
 التمايل و الخفض و الرفع بحركات موزونه كذا يفعلها بعض من ينتسب الى التصوف
 و قد نقل في البرازية عن القوطي اجماع الائمة على حرمة هذا الغناء و منسوب القضيبي
 و الرقص قال و ريت فوئي شيخ الاسلام جلال الملة و الدين الكرمانى ان مستحل
 هذا الرقص كافر و تمامه في شرح الوحيانية و نقل في نور العين عن التمهيد انه
 فاسق لا كافر ثم قال التحقيق القاطع النزاع في امور الرقص و السماع يستدعي
 تفصيلا ذكره في عوارف المعارف و احياء العلوم و خلاصة ما اجاب به
 العلامة القمي بر اين كمال باشا بقوله ما في التواجد ان جفت من حرج شعر و لا التمايل
 ان اخلاصت من باس و فقتت تسقى على رجل و حق لمن عاها مولا ان يسعي
 على الراس الرخصة فيما ذكر من الاوصاف عند الذكر و السماع للمدارفين الصافين
 او قاتهم الى احسن الاعمال الساكنين الى الكين لضبط انفسهم عن مباح الاحوال فهم
 لا سمعون الا من الا اله لا يشاقون الا اله ان ذكره نا حوا و ان شكروه با حوا
 و ان وجدوه صا حوا و ان شهيدوه استراحوا و ان سر حوا في حضرة قريبه سا حوا
 اذ غلب عليهم الوجه بعلباته و فخر بوا من موارد ارادته فمنهم طريقت

ومی که غیب اول است جدا ساخته و از مرتبه غیب اول چونکه جدا کردند و ممتاز ساخته اند از نفیر انسان مرد و زن که عبارت از اسما فاعلیه و احیان ممکناتند در ناله و فریادند که چرا ممتاز شده از غیب اول و در افتادند و نیز عارف سامی فرمودند که میتوان که فی بر معنی خود باشد لکن کتایه از انسان کامل با این شکایت مذکوره تمام کلام است زیرا که اگر باب فحیم از همه موجودات بلسان احوال در حق انسان معانی لطیفه میگردد و بطالبان صندول میسازند و این لطیف می نماید و تحقیقش آنست که مولوی از ار باب سماع بودند و از فی شکایت جدا نباشند و ندونی شکایت جدا فی از نیستان بقطع شاخ و از پنج جدائی قطع وی از طرف دیگر که از این قطع کمال امتیاز حاصل شد و غایت جدائی بسبب وقوع این سوراخ در فی که از وقوع این سوراخها ممتاز کلی از نیستان شد تا اینکه حقیقت دیگری کشت کرد پس شکایت فی از این جدا نباشد و ذکر کرده شد انتهی و هم در تجلیات رحمانی که یکی از تصانیف افضل الفضل و اکمل الکمال برگزیده کبریای نور حیده انبیا جناب حضرت مولانا صبیح الله حجت الله علیه و سلم مندرج و مذکور بوده است عند الر جوع بان با حسن عنوان واضح و عیان خواهد شد و در صمصام القادسی باین پنج ذکر تقریر و در سلک تحریر کشیده که سماع از قدیم مساله مختلف فیها بوده است بعضی حرام بعضی حلال می نویسند اما بقول محققین که اهل حلال و لغیر حرام و اهل آن کسی است که سماع در دل و ذوق و شوق حضرت حق جل و علا پیدا گردانند و تا اهل کسی است که خیالات شیطانی و تصورات فسق و فجور از شنیدن سماع بر لوح دل و منقش گردد و حکم آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر شنیدن و شنوایان سماع از احادیث ثابت است و بیان و جد و رقص و رنمایه شرح هدایه مرقوم است اعلم ان التهی لله و معصیه و هکذا فی شرح البرد و فی المسمی بالنووی و اعلم ان السماع ان اختلفت علی و تا فی حقه هو ما کان علی سبیل الله و اللعب یجمع الفساق و شاربی الخ قنای الصلوة و اما من سمع السماء و هو صائح دائم الصلوة لا تأمل الا للورد و قراءه القرآن فهو حلال الا خلاص بین علما و کذا الرقص التواجد و فی ذلک کلام الخلیل و فی عمدة الفقهاء الرقص مباح و فی الوجیز سماع الغنایه الرقص و سماع الد و ان کان فی

میشوند و رفعت مذکور است که مولوی قدس سره فرمودند که آواز را باب اواز صریح در ربوبیت است
 ما می شنوم آواز باز شدن در ربوبیت چنانکه از استماع کلام انسان کامل فهم را حالات عظیمه پیدا میشوند
 و معارف جسمیه حاصل می آیند و مشهود میشوند لیل استعاره کردند لفظ فی را برای انسان کامل و این مناسب
 مشرب مولوی و دیگر باب سماع است قدس سره از هم و نیز عارف جامی تجویز فرمودند که فی بمعنی ظاهر مستعار
 برای انسان کامل ساخته شود اگر چه مناسب بعضی بیات نیست و مراد از جدائی که در مصرع ثانی واقع شده دوری
 از مرتبه غیب غلبه احکام بابه الاقنیا نیست و مراد از نیستان غیب اول تعیین است که عبارت از ذات تجرد
 جمیع اوصاف و تسمیه جمیع اسما کلیه و جزئی و تعینات علی وجه الاجمال بود چنانکه صالح است مظهر همه اسما
 و تنزلات را و درین مرتبه بوجهی کثرت نیست نه حقیقی و نه اعتیاری و این مرتبه احدیت است و درین مرتبه
 اصلا کثرت را وجود نیست و نه ثبوت و این مرتبه عدم کثرت است و نیست مگر ذات احدیت که ظهور در کثرت
 بالقوه در دست باین معنی که بعد تنزل فی در تعیین ثانی کثرت پیدا شود و اما هویت ذات صرفه مطلقه در روی
 تعیین اصلا نیست پس وجود بحت است که همه اسما در سوم مستملک اند و در دونه مشار گردونه سیمی گرد و بلکه
 غنی است و قدیم است نه بآن معنی که غنا و قدیم از اوصاف او باشد که این هم از جمله اسماست بلکه بمعنی سلب
 حاجت است و سلب هایت است و نبات خود کامل است معنی از اضافات و مستور از مشهودیت است
 و خود نزد خود حاضر است نه بآن معنی که محض زائد بلکه بمعنی اینکه نفس ذات است و پس سه ای برتر از خیال
 قیاس و گمان و هم و در هر چه گفته اند شنیدیم خوانده ایم پس انسان کامل از دوری این مرتبه نشانی
 نمی تواند شد که رسیدن این مرتبه محال است و عفا شکار کس نشود و ام باز چنین + کاینجا همیشه با وجود
 است و ام را و لهذا عارف جامی از نیستان این مرتبه مرادند باشند بلکه مرتبه غیب اول مراد داشتند
 فلا تغفل و نیز نیستان عبارت است از ان موضوع که ثابت میشود در ان فی و صلوح ظهور فی است
 و این را مناسب نیست مگر احدیت که تعیین است که صلوح ثبوت تعینات و شیونات در دست
 و اما ذات بحت پس مستملک است و در هر چه پس حاصل معنی بر طبق تقریر این عارف است که از انسان
 کامل بستی که چون حکایت میکند از غلبه بابه الاقنیا شکایت میکند که این غلبه بابه الاقنیا از وطن اصلی

جلا جلا را فراتر حرام نشود و طبل حاجیان غازیان زدن خود بر سم است اما طبل مختلجان حرام بود که شعا
ایشان است و آن طبعی دراز بود میان باریک هر دو سرین آنها شاپین اگر بسوزد بود و اگر نباشد حرام نیست
که شبانه عادت بوده است که زده اند و شافعی گوید دلیل بر آنکه شاپین حلال است آن است که آواز
آن در گوش رسول صلی الله علیه و سلم آمد انگشت در گوش کرد و ابن عمر رضی الله عنهما گفت گفتند
چون دست بدارد از خبره پس خصص دادن ابن عمر را ناگوش دارد دلیل آن با شد که سباح است
اما انگشت در گوش کردن رسول صلی الله علیه و سلم دلیل آنست که او را در آن وقت عالی بوده باشد
شریف و بزرگوار که دانسته باشد که آن آواز او را مشغول کند که سماع اثری دارد و جنبه این بدن شوق
حق سبحانه و تعالی تا نزدیکی رساند کسی را که در عین آن کار نباشد و این بزرگ بود باضافت باحال
که ایشان را خود این حال نبود اما کسی که در عین کار بود باشد که سماع او را شاغل بود و در حق او نقصان بود پس
ناکردن سماع دلیل حرامی نبود که بسیار سباح باشد که از آن است باز نماند و در عین آن دلیل سباحی بود
قطعا که اگر هیچ وجه دیگر نبود عارض سوم آنکه در سر و فحش باشد یا بهجا یا طعن بر اهل دین چون شعر
روافض که در صحابه گویند یا صفت زنی معروف باشد که صفت زنان پیش مردان گفتن نشاید و این همه
شعر یا گفتن و تشنیدن حرام بود اما شعری که در آن صفت زلف و حال و جمال و صورت بود و حدیث
وصال و فراق و آنچه عادت عشاق است گفتن تشنیدن آن حرام نیست و بان حرام کرد که کسی در
اندیشه خود بزرگوار دارد دست دارد یا بر کودکی فرو داند و در آنگاه اندیشه وی حرام بود و اما اگر بزرگوار
خود سماع کند حرام نبود اما صوفیان و کسانی که ایشان بدستی حق تعالی مشغول و مستغرق باشند و سماع
بر آن کنند این بیات ایشان را زیان ندارد و ایشان از سر یکی معنی فهم کنند که در خور اهل ایشان باشد
و باشد که از زلف خلعت کفر فهم کنند و از نور روی نورانی باشد که از زلف سلسله اشکال حضرت
الکیمت فهم کنند چنانکه شاعر گوید بلیت گفتم بشمارم سر یک حلقه زلفش تا بگویم تفصیل سر جمله
برآرم + خندیدم بر سر زلفین که مشکین + یک پیچ نه پیچید و غلط کرد شمارم + که از این زلف
سلسله اشکال فهم کنند کسیکه خواهد که بتصرف عقل بآید رسد تا سر یک موی از آنجا که حضرت امی

جلاجل کسب می آید و درین باب بسیار احادیث و روایات در مصنفات خود ما حضرت قاضی شارانند بانی تپی و حضرت شیخ عبدالحق محقق دهلوی و مولانا جمال محدث و امام غزالی علیهم الرحمة نوشته اند بنظر اختصار درین کتاب مندرج نشده است فی فصل فی بیان المواضع التي تحرم فیها السماع بعوارض بدانکه سماع حرام می شود به پنج عوارض عارضی در سمع و عارضی در الیه سمع و عارضی در نظم صوت و عارضی در نفس مستمع یا در مواظبت آن و عارضی در بودن شخص از عوام خلق عارض اول آنکه از زنی شنود یا از کودکی که در محل شهوت باشد این حرام بود اگر چه کسی را دل بکار حق تعالی مستغرق بود چون شهوت در اصل آفرینش هست و صورتی نیکو در چشم آید شیطان بجهالت آن بر خیزد و سماع بحکم شهوت بود و سماع از کودکی که در محل فتنه نباشد مباح است و از زنی که زشت بود مباح نیست چون او را بیند که نظر در زنان بهر صفت که باشد حرام است اما اگر آواز از پس پرده شنود اگر بیم فتنه بود حرام باشد و اگر نه مباح بود بدلیل آنکه دو کفایت در خانه عائشه رضی الله عنها سرود می گفتند و بی شک رسول صلی الله علیه و سلم آواز ایشان می شنید پس آواز زنان عورت نبود همچون ردی کو دوکان لیکن نگریستن در کو دوکان بشهوت جاسیکه بیم فتنه بود حرام باشد و آواز زنان بهچنین است و این باحوال بگرد چه کس باشد که برخود ایمین بود و کس باشد که ترسد و این همچنان بود که حلال خود را بوسه دادن در ماه رمضان حلال باشد کسی را که از شهوت خود ایمین بود و حرام بود کسی که ترسد که شهوت او را در مباشرت افکند یا از انزال ترسد بحد بوسه دادن عارض دوم آنکه با سر و در باب و چنگ و بر لب و چیزی از او و یا نای عواقی بود که از رد و یا نمی آمده است نه بسبب آنکه خوش باشد که اگر کسی نیز ناخوش و ناموزون بزمند هم حرام است بسبب آنکه این عادت شراب خوارگان است و هر چه ایشان مخصوص است حرام کرده اند به تبعیت شراب بآن سبب که شراب را بیاد دهد و از روی آن بجنبند تا مطبل و شاهین دف اگر چه در آن جلاجل بود حرام نیست که درین چیزه نیامده است و این چون رد و یا نیست که این نه اشعار شراب خوارگان است پس بران قیاس نتوان کرد بلکه دف خود در پیش رسول صلی الله علیه و سلم زده اند و فرموده است آنرا زدن در عروسی و بانکه

و شصت بر دو غالب بود و دوستی حق تعالی خود شناسد که چه باشد غالب آن بود که چون حدیث
 زلف و خال و صورت نیکو نشود شیطان پای بگردان آورد و در و شصت او را بجنابند و عشق
 نیکو رویان در دل او آراسته کند و آن احوال عاشقان که می شنود او را نیز خوش آید و آرزو کند و در
 آن ایستاد می نیز بطریق عشق بر خیزد و بسیارند از مردان و زنان که جامه صوفیان از روی بای کار
 مشغول شده اند و آنگاه هم عبارات طامات این را عذر می دهند و گویند فلان را سودائی و شوری پدید
 آمده است و خاشاکی در راه افتاده است و گویند این عشق و ام حق است و او را ورم کشیده اند گویند
 دل او را نکند داشتن و جهد کردن تا او معشوق خود را بیند چیزی بزرگ است و قوادکی را ظریفی و نیکو
 خوی نام کند و فسق و لواطت را شور و سو نام کنند و باشد که عذر خود گویند که فلان پیر اطفال
 کودک نظری بوده و این همیشه در راه بزرگان افتاده است و این لواطت است که این پیر بازی است
 و باشد نگریستن خدای روح بود و ازین جنس تر است گویند تا قضیعت خود بچنین پیوده پوشند و هر قدر
 ندارد که این حرام و فسق است ابا حتی است و خون او مباح است و آنچه از پیران گویند و حکایت
 کنند که ایشان بگوید نگریستن یا دروغی باشد که میگویند برای عذر خود یا اگر گریسته باشد بشبوه
 نبوده باشد بلکه چنانکه کسی در سببی سرخ نگر و یا در شکوفه نیکو یا باشد که آن پیران نیز خطا افتاده باشد
 که نه همه پیران معصوم باشند تا آنکه پیری خطائی افتد یا بروی معصیتی برود آن معصیت مباح نشود
 و حکایت و قصه داود علیه السلام برای آن گفته اند تا گمان نبری که هیچکس از چنین صغایرین نبود اگر چه
 بزرگ بود و آن نوحه و گریستن و توبه وی از آن حکایت کرده اند تا آنرا بجهت نگیری و خود را معذور داری
 و یک سبب دیگر است لیکن آن نادوست که کس بداند که او در آن حالت که صوفیان را باشد چیزی را
 نمایند و باشد که جابر ملائک ارواح انبیا ایشان را کشف افتد بشانی و آنگاه آن کشف باشد که بعضی
 آدمی بود در غایت جمال که مثال لا بد در خور حقیقت معنی بود و چون آن معنی در غایت کمال بود در میان
 معانی عالم ارواح مثال آن از عالم صورت در غایت جمال باشد و در عرب هیچکس کیو تر از وحیه کلبی نبود
 و رسول جبرئیل علیه السلام در صورت او دید می آنگاه باشد که چیزی از آن کشف افتد در صورت

بشنا سدی پنج که در وی افتد همه شمار با غلط شود و همه عقلا مدعوش شود و چون حدیث شراب
و مستی رود در شعر ظاهر آن فهم کنند مثلاً چون گویند بیت گرمی دو هزار رطل بیجائی + نامی نخوری
بناستد شیدائی + آن فهم کنند که کار دین بحدیث و تعلم است نیاید بلکه بذوق راست آید چرا که
بسیار حدیث نجات و عشق و زهد و توکل و دیگر معانی بگویی و در آن کتب بسیار تصنیف کنی و کاغذ
بسیار و در آن سیاه کنی هیچ سود نکند تا بدان صفت نگر دی و آنچه از بستیهای خرابات گویند فهمی دیگر
کنند مثلاً چون گویند بیت هر کو بخرابات نشد بیدینست + زیرا که خرابات اصول دینست +
ایشان از این خرابات خرابی صفات بشریت فهم کنند که اصول دین است که این صفت که آباد است
خراب شود تا آنکه ناپدید است و گوهر آدمی پیدا آید و آبادان شود و شرح فهم ایشان ملز بود چه هر کسی را در خود
نظر خود فهمی گیر باشد و لیکن سبب گفتن این آنست که گروهی از ابلهان و گروهی از مبتدعان بر ایشان تشبیح
مینند که ایشان حدیث صنم و زلف و خال و مستی و خرابات میگویند و می شنوند و این حرام باشد و می پندارند
که این خود حجتی باشد عظیم که گفته اند طعنی عظیم کردند منکر که از حال ایشان خبر نداشتند بلکه سماع ایشان خود باشد
که نه بر معنی بیت بود بلکه بر مجرد آواز باشد که از آواز شاهین خود و سماع افتد اگر چه هیچ معنی ندارد و از این بود
که گاهی تازی ندانند ایشان از بستیهای تازی سماع افتد و ابلهان میخندند که او خود این نمی داند و سماع چرا
میکند و این بله این مقدار ندانند که شتر نیز تازی نداند و باشد که بسبب حدس و حدس چندان برود و با بار گران
بقوت سماع و نشاط آنکه چون بمنزل رسد و سماع آخر شود در حال سفید و پلاک شود باید که این آبله باشد جنگ
و مناظره کند که تو تازی نمیدانی این چه نشاط است که در تو پیدای آید و باشد که از بیت تازی نیز چیزی
فهم کنند که معنی آن بود و لیکن چنانکه ایشان از خیال افتد فهم کنند که مقصود ایشان نه تفسیر شعر بود و چنانکه
یکی میگفت مَا ذَاتِنِي فِي النَّوْءِ لَا خِيَالَكَ صُوفِي رَا حَالَتِ أَفْكَفْتَنِي هَذَا حَالِ جَرَا كَرُوسِي كَهْ خُود تُونِيدَنِي
که او چه میگوید چه نمیدانم میگوید از اریم راست میگوید با همه زاریم در مانده و در نظرم سماع
ایشان باشد که چنین بود و هر کاری بر دل غلبه گرفت هر چه شنوایان شنود و هر چه بنیادان بنید و کسیکه
آتش عشق در حق یا در باطن ندیده باشد این معنی او را معلوم نبود عارض چهارم آنکه شنونده جوان باشد

در و نظر است مانچنانشی میگوید از احوال عارضه که متصل است بآن از خارج پس منع نمی کند اطلاق
 را آیا نه بینی که هرگاه سوال کرده می شود می رسد آیا حلال است یا نه میگوئیم علی الاطلاق که آن حلال است
 با اینکه آن حرام است بر محرومی که ضرری یا دوزان و هرگاه سوال کرده می شود از حرمی گوئیم آن حرام
 است با آنکه حلال است شرب آن کسی که بگلوئی آن طعام در ماند و قتی که نباید بظن آن لیکن بجز بحیثیت
 اینکه خمر است حرام است و مباح کرده نشد مگر بعارض حاجت و غسل بحیثیت اینکه غسل است حلال
 است و حرام کرده نشد مگر بعارض ضرر و هر چه بود بسبب عارض التفات کرده نمی شود بطرف و
 چه بیج حلال است و حرام می شود بعارض وقوع در وقت ندارد و جمیع پس سماع از جمله باغات
 است بحیثیت اینکه آن سماع صوت طیب موزون مضموم المعنی است و نیست تحریم آن مگر بعارض
 خارج از حقیقت ذات آن فقط - فصل فی آثار السماع و آوایه بدانکه اول در جمیع سماع فهم
 مسموع و تنزیل آن بر معنی است که واقع شود مسموع را پس شمره می دهد فهم و بعد را و شمره می دهد
 و بعد حرکت جوارح را پس باید که نظر کرده شود در این مقامات ثلثه مقام اول در فهم است و آن مختلف میشود
 باختلاف احوال مستمع و مسموع را چهار احوال است حالت اولی آنکه سماع او بجز طبع بود ای خطی نبود
 مراد از سماع مگر استلذاذ الحان و لغات و این مباح است و این اخس تب سماع است چه شمر مراد از شریک
 است و در معنی و همچنین سایر که بهایم بلکه استعدا نمیکنند این وق مگر حیوة را پس مراد حیوان است نوع ملذذ
 باصوات طیبه حالت ثانیه اینکه سماع کند بفهم لیکن نازل کند آنرا بر صورت مخلوقی معین یا غیر معین
 و این قسم سماع سماع شباب و ارباب شهوت است و می بود تنزیل ایشان بر سماع را حسب شهوات
 ایشان مقتضای احوال ایشان این حالت خبیث از آن است که نکلم کرده شود در آن مگر بیان نخست
 آن نمی کردن از آن حالت ثالثه اینکه نازل کند سماع را بر احوال نفس خود در معاطله و بی براسه
 خدایتعالی و قلب احوال او مرتبه در مگر در مرتبه در تعذر و این سماع مریدان است خصوصاً مبتدیان
 حالت رابعه سماع کسی که مجازت کرد احوال و مقامات را پس غائب شد از فهم ماسوا آمد تعالی حتی که
 غائب شد از نفس خود و احوال و معاطلات خود پس بدانکه حالت ثالثه حالت مرید بود که در

امر وی نیکو و از آن لذتی عظیم بیاید و چون آزان حال باز آید یعنی باز در حجاب شود و وی در طلب آن
 معنی افتد که آن صورت مثال وی بود و باشد که آن معنی باز نیاید نگاه اگر چشم ظاهر و بر صورتی نیکو افتد
 که با آن مناسبتی دارد آن حالت بر وی تازه شود و آن معنی گم شده را باز یابد و او را از آن وجدی و حالتی
 پدید آید پس و ا باشد که کسی رغبت نموده باشد در نگاه کردن صورت نیکو برای باز یافتن این لذت و کسی که
 از این امر خیر بزارد چون رغبت او بیند سپارد که او هم از آن صفت می نگرد که صفت و نیست که از آن بگر
 خود خبر ندارد و در جمله کار صوفیان کاری عظیم و با خطر است و بغایت پوشیده است و در هیچ چیز چنان
 غلط راه نیابد که در آن دایم مقدار اشارت کرده اند یا معلوم شود که ایشان مظلومند که مردم بپزند که
 ایشان هم ازین جنس بوده اند که درین درگاه پیدا آمده اند و حقیقت مظلوم آنکس بود که چنین پند دارد
 که بخود ظلم کرده باشد که در ایشان تصرف کند تا بدیگر آن قیاس کند عارض پنجم اینکه آن شخص از عوام الناس
 و غالب نباشد بر وی حب الله تعالی حتی که سماع در حق وی محبوب بود و غالب نباشد بر وی شوق
 حتی که سماع در حق وی مظهر بود لیکن مباح کرده شد در حق او شش سائر انواع لذات مباحه لیکن بشرط
 آنکه پیشینگی و موافقت بر آن نگذرد چنانکه بعضی از نگانان صغیر و است چون بسیار شود بدرجه کبیره
 رسد بعضی از چیزها مباح است بشرط آنکه گاه گاه بود و اندک چون بسیار شود حرام بود و چیز نگینان
 یکبار در مسجد باز می کردند و رسول صلی الله علیه و سلم منع نکرد اگر مسجد را باز نگاه ساختندی منع کردی
 و الله تعالی رضی الله عنهما را از نظارت منع نکرد اگر کسی همیشه با ایشان میگرد و همیشه گیر در و ا باشد و مزاج
 کردن گاه مباح است ولیکن اگر کسی بعاوت گیر و مسخو باشد و نشاید و نظیر آن استحسان حال بر خند
 و اگر فکر خیلان و جوار هر آینه قبیح گرداند و او را پس حسن قبیح میگردد و بسبب کثرت پس نیست چهره که حسن بود
 کثیر آن نیست هر مباح که مباح بود کثیر آن بلکه خبر مباح است و استکسار از آن حرام است پس این مباح
 مثل سائر مناجات است اگر کوئی تحقیقی مودی شد ساق این کلام بطرف اینکه سماع مباح است
 در بعضی احوال بعضی دیگر پس چرا مطلق داشتی و لا قول یا باحت را چه اطلاق قول در مفصل بلا یا بنعم
 خلاف مخطا است گوئیم این غلط است چه اطلاق منع نمی شود مگر بهیئت تفصیلی که ناشی میگردد از عین پنجم

وسماع این تمام تر بود اما سماع مریدان بصفت بشریت آمیخته باشد و این آن بود که اورا از خود بکلی بازستاند
چنانکه آن زمان که یوسف علیه السلام را دیدند همه خود را فراموش کردند و دست خود را بر بدنید و باید که این نسبت را
انکار نکنی و گوئی که من اوراقی بنیم چگونه نیست شده است چاره آنست که قومی بینی که این شخص است و چون
بمیرد هم بینی دومی نیست شده پس حقیقت و آن معنی لطیف است که محل معرفت است چون معرفت
همه چیز را از وی غائب همه در حق وی نیست شد و چون از خود نیز بجز شد خود در حق خود نیست شد و چون
جز حق تعالی و ذکر حق تعالی هیچ مانند هر چنانی بود رفت آنچه باقی است ماند و بس معنی یگانگی این بود که چون جز حق را ندیند
گویند که همه خود است و من نیم یا گویند که من خود و نیم و دیگر و هر یکی را بخاطر کرده اند و این معنی را بجلول عبارت کرده اند
و اگر و هر یکی با اتحاد این همچنان بود که کسی که هرگز آئینه ندیده باشد در آن نگر و صورت خود بیند بپندارد که وی آئینه
فرد آمده یا پندارد که آن صورت خود صورت آئینه است که صفت آئینه خود آنست که سرخ و سفید
شود اگر پندارد که در آئینه فرد آمد این جلول بود و اگر پندارد که آئینه خود صورت او باشد این اتحاد بود و هر دو
غلط باشد بلکه هرگز آئینه صورت نشود و صورت آئینه نگر و و لیکن چنان نماید و چنین پندارد کسی که کار را تمام
نشناخته بود و شرح این در چنین کتاب شوار توان گفت که عالم این را را از است و ما شرح این در کتاب
احیا گفته ایم تمام دوم چون از فهم فارغ شد حال است که پدید آید که آنرا وجد گویند و وجد یافتن بود و معنی
آنست که حالتی یافت که پیش ازین نبود و در حقیقت آن حالت سخن بسیار است که آن صفت درست
آنست که از یک نوع بود بلکه انواع بسیار باشد اما دو منس باشد یکی از جنس احوال یکی از جنس کاشفات
اما احوال چنان بود که صفتی از آن غلب شود و او را چون مستی گرداند و آن صفت گاه شوق بود و گاه غم
و گاه آتش عشق بود و گاه طلب گاه اندوهی بود و گاه حسرتی و اقسام این بسیار است اما چون آتش
در دل غالب شود و در آن بد باغ رسد و حواس او را غلبه کند تا ندیند و نشنود و چون خفته و اگر بیند و شنود
از آن غائب غافل بود و چون است نوع دیگر کاشفات است که چیز را نمودن گوید و از آنچه صوفیان را
بود بعضی در کسوت مثال و بعضی صریح و اثر سماع در آن از آن جدا است که دل را صافی کند و چون آئینه
باشد که گردان نشسته بود و پاک کند از آن گرد و تا صورت در آن پدید آید و هر چه ازین معنی عبارت تواند

نخاسته بر بار بقلوب و جود وقت سماع قرآن پس گفتم است پس قول و صوابی و سلم فسیب
سوره هود و اخوات آن خبر است از وجه دیگر که شیب حاصل بشود و از خزن و خوف آن حد
و روایت کرده شد که ابن مسعود رضی الله عنه قرات کرد بر رسول الله صلی الله علیه و سلم سوره نساء و
و قیامه منتهی شد بسو قول و یسما ذلک إذا اجتمعنا من کل امة لیسئید و یحکمنا یک علیا
و کلا شیهة فرمود و حبس و بود هر دو چشم وی سیلان میکرد و اشک بار آورده و روایتی بر دستیک
نبی صلی الله علیه و سلم قرات کرد این آیت لایا قرات کرده شد نزدیک و ان لا ینالنا الکلا و یجمعنا
قطعا ما اذا غصبت و عذاب الیما پس خروشید و در روایتی بر دستیک وی صلی الله علیه و سلم قرات کرد
ان تعدوا نفعکم فانهم عبادک پس بگریست بود علیه السلام و قنید میگذاشت بابت رحمت
و عافی فرمود و استبشار میکرد و استبشار و جود است و تحقیق ثنا فرمود و الله تعالی از این جهت
قرآن پس فرمود و اذا سمعوا ما انزل الی الرسول یقولون سمعنا و اطعنا و انزل الیهم من الذل مع
الاعمال و من الحق و روایت کرده شد بر دستیک رسول الله صلی الله علیه و سلم بود که نماز میخواند و در سجده
را جوش بودی مانند جوش دیگر من هر چه نقل کرده شد از وجه سبب آن از صحابه و تابعین پس گفتم
است بعضی از ایشان کسی است که بخیر شد بعضی از ایشان کسی است که بگریست بعضی از ایشان کسی
که غش آید و بعضی از ایشان کسی است که برود و غشیت خود و روتا کرده شد از ابن ابی اوفی
و بود از تابعین بامت میکرد و مان ادبتر پس قرات کرد و اذا انزل الیهم من الذل مع
و محراب خود حمد لله و تحمید عمر رضی الله عنه مردی را که قرات میکرد ان عذاب ذلک لواقع
ماله و من دافع پس او را کرد و او را کردنی و افتاد و حالیکه غش آمد و بویست و پس بر او شده شد
بسو خانه او پس همیشه مانند ریض سخاوت خود گما و بود و بجزیر از تابعین قرات کرد بر و صاحب
پس شقی کرد و برود و شنید شافعی و قایل را که قرات میکرد و هذا یوم لا یطعون و لا یؤذون لهم
فیعتدنون و پس غش آید و شنید علی بن الفضل قاصد را که قرات میکرد و یوم یقوتون و
و کلا شیهة پس غش آید و شنید علی بن الفضل قاصد را که قرات میکرد و یوم یقوتون و

علمی باشد و قیاسی شالی و حقیقت آن جز آنکس معلوم نبود که بآن سیده باشد و نگاه هر کسی را قدمگاه
 خود معلوم بود و اگر تصرف در دیگری کند قیاس قیاسگاه خود کند و هر چه قیاس بود از ورق علم بود و نه از ورق
 ذوق اما این مبتدا گفته اند تا کسی نیکی ایشان را این حال بدوق نباشد باری باور کنند و انکار نکنند
 که انکار ایشان از زبان دارد و سخت است بلکه کسی بود که بگوید که هر چه در غیب بود و نباشد و زان ملک هم نبود و البته ترزوی کسی بود
 که خرد را با محقری که دارد باو شاه می اندازد گوید من خود بهر سید و هم بهر گشت و هر چه را خود نیست و همه انکار باین نوع
 باطنی خیر و بد نگردد باشد که وجه بتکلف بود و آن بین نفاق بود و اگر بتکلف اسباب آنرا در دل می آورد و تاباشد
 که حقیقت و جد پیدا آید و در خبر است که چون قرآن شنوید بگریزید و اگر گریستن نیاید تکلف کنید
 معنی آنست که بتکلف اسباب عز و دل آورد و آن تکلف را اثر است و باشد که بحقیقت ادان کند سوال اگر گوی چنانست
 این قوم را که ظاهر نمی شود و جد ایشان وقت سماع قرآن آن کلام است تعالی است و ظاهر میشود بخفا
 و آن کلام شعراست پس اگر بودی آن وجه حق از لطف خدا تعالی و نبودی باطل از غرور شیطان
 هر آینه قرآنی بآن دلی بودی از غنا گویم و وجه حق آنست که ناشی شود از فرط حبس تعالی و صدق
 ارباب آن شوق بسوی حق آن این برانگیخته میشود و سماع قرآن نیز و آنچه برانگیخته نشود و سماع
 قرآن نیست مگر حب خلق و عشق مخلوق و دلالت میکنند برین قول و تعالی اکابر که الله تَطْمِئِنُّ
 الْقُلُوبُ و قول و تعالی مثانی تَفْشَعُ رَمِيمُهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ فَتَهْتَ تَلْکَیْنِ
 جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰی ذِکْرِ اللَّهِ و هر آنچه یافته شود عقیب سماع بسبب سماع در نفس آن
 وجه است پس طمانینت و اطمینان و خست و لبین قلب که آن وجه است و تحقیق فرمود الله تعالی
 اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُکِرَ لِلَّهِ رَجَلَتْ قُلُوبُهُمْ وَفَرُّوا اِلَیَّ تَعَالٰی لَوْ اَنَّا كُنَّا هٰذَا
 الْقَرَارُ عَجَل لَرَايْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّلًا عَامِنَ خَشْيَةِ اللَّهِ پس جل و خشوع و حب
 است بر قبیل احوال اگر چه نیست بر قبیل کاشفات لیکن گاهی میشود سبب مر کاشفات
 و تنبیهات و طایرین حجت فرمود صلی الله علیه و سلم یَذْكُرُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتٍ لَّکُمْ وَفَرُّوا اِلَیَّ هُوَ
 و شعری لقد اوتی من مآدین من امیر الی داود علیه السلام الاحکایات و الهی منکم

و همچنين نقل کرده شد از جماعه انايشان همچنين طائفه صوفيا پس تحقيق بود شبلى و سنجيد و شنبه ز رمضان
 بودى نماز بخواند خلف امام خود قبل از آن كه رواه امام و لکن شش ساله هبتن بالذنى او حينا انيا پس
 تاوار كه شبلى آواز كردلى گمان كرد مردمان كه تحقيق طيفين خود روح او و زوشت خساره او و بلزله آمدگوشما
 شانه او و بود كه ميگفت جمل هذا يخاطب الاحباب ترويد ميكرد اين ابار بار و گفت جنيد ان شمس
 بر سر سقطة پس بيم ميش و مردى را كه غش آمده بود بر و پس گفت مرا اين مرد است تحقيق سماع نزد
 آيتنا نقران پس غش آمد بر و گفتم بخوانيد بر و آن آيت را بعينها پس خوانده شد پس فاده كر گفت
 انك با كفى اين انكتم وديم يعقوبيا عليه السلام كه بود نانيائى او از بر ان مخلوق پس بسبب مخلوق ميناشد
 اگر بعدى نانيائى او از بر كفى مينامى شد از براى مخلوق پس سختن داشت اين سخن او اشاره ميكنند بسو
 انك گفت از جنيد قول شاعرى سه و كاس شربت على لذة و اخى تداديت فمها اها و گفت
 بعض صوفيو بودم من كى قرات ميكردم شى اين آيت لا كل نفس ذائقة الموت پس شروع كردم زير ليد
 انهم پس نگاه باقى آواز داد من چند ترويد سگين اين آيت را تحقيق قتل كردى تو چهار نفر را رجن كه در جسدند
 سر با سه خود با بسو آسمان ز وقتيكه مخلوق شدند و گفت ابو على المغاضى مر شبلى با بسا اوقات راه يابم
 و كوش من آيتى از كتاب الله تعالى پس سكهيدم بطرف اعراض زوينا پس بوعيكام بسوا احوال
 خود و بسو مردمان پس بآمنى نام بران حالت گفت آنچه يافته و رگوش توان قرآن پس شنيد ترا بسبب
 آن بطرف خود پس آن عطف ست از جانب و بر تو و لطف ست از جانب و با تو و قتيكه رد و كرا بسو نفس
 توان شفقت ست از جانب وى بر تو زيرا كه صلاح نيت ترا اگر تجربه از حول قوت و ر توجه بسوى و
 و شنيدم در اهل تصوف قاصيه كه قرات ميكرد يا آيتها النفس المطمئنة ارجع الى
 ربك راضية قس ضيق پس متعاده كرد آنرا از قارى و گفت كه اقول لها ارجعي و ليس تجزي
 و بوجه آرد او انكر و آواز كردلى پس برون آمد و سوح و شنيد بربن معاد قاصي كه قرات ميكرد و انان
 يوم الا سرفتر الا يسه پس باضطربا بسپس آواز كرد و انهم من انذر تعروم يقبل اليك بعد
 الا نذارد بطاعتك بعد از ان غش آمد بر و بود ابراهيم بن ادهم چون مى شنيد كسى را كه قرات ميكنند

که از آن گراست آید و باشد که هر چه می‌خواهد موافق هر کس نبود و اگر می‌توانست موافق او نیامد بر وفق حال خود
 کند چه واجب نیست که از شعر آن هم گفته که شاعر خواسته است ما قرآن را بشناید که مترها کنند بر اندیشه
 خود و از معنی قرآن بگردانند پس سبب اختیار شاعر قوال را این بوده است که گفته آمد و حاصل این
 معانی به سبب بانی که ضعف شنونده و دیگر بزرگ داشتن حسرت و تامل و تضرع اندیشه
 نافه اما وجهی که ذکر کرد و آنرا بوضوح طوسه با عذر از آن پس گفته اند که از این است و
 از صفات و می‌آن حق است طاقت ندارد و آنرا بشریت چه آن غیر مخلوق پس طاقت ندارد از صفات
 مخلوقه و اگر کشف کرده شود بر قلب با ذره از معنی او و بهیبت او هر آینه قطع و مدبوش و تحیر شود
 و امکان طبعینا سبب است هر طبع را و نسبت آن نسبت خطوط است نه نسبت حقیق و شعر نسبت
 آن نسبت خطوط است پس هر گاه معلق کرده شود امکان حدوث را با آنچه در ابیات است از اشارت
 و لطائف مشاکل کرده و بعضی آن را بعضی دیگر را پس باشد قریب بسوی خطوط و نفیس تر قلوب
 برای مشاکلت مخلوق و مخلوق را پس ما و امیکه بشریت باقی است و با صفات و خطوط و طبعین و بهیم
 تنغم کنیم با نعمات شجره و صلات طبعین را بناط را برای مشاهده بقای این خطوط و تنغم با
 او است از انبساط با بسوی کلام الله تعالی که صفت وی و کلام وی است که از وی بیاید
 کرد و بطرف و کجور خواهد کرد این حاصل مقصود است از کلام و از این روی فقط تمام سوم
 در سماع حرکت و قصه جامه دریدن است هر چه در آن مغلوب بود و انبساط را بشنود و از خود نموده و طبعینا
 کند تا بحد و مان نماید که حالت و نیت حرام بود که این عین اتفاق باشد و اما سبب این را و
 گفت من بگویم که این قوم چون بسماع مشغول باشند بهتر است از غیبت بود و بر تنگدستی از سر سال
 غیبت کنند بهتر است از آنکه در سماع حالت نمایند بدروغ و دیگر آنکه کمالترین که به این شکر و از عذر و سبب
 باشد که بر ظاهر و پیدایند و قوت او چنان بود که خود را نگاه خواند داشت که آن حرمت با ننگ
 و گریه و ضعف بود لیکن چنین قوت کمتر بود و بهمانا می‌آمد که ابو بکر رضی الله عنه گفت که کما کنتم نم
 قوت قلوبنا آن بود که قوت قلوبنا می‌سخت بقوت شد که طاقت آن داریم که خود را نگاه داریم

و چه دوم آنکه بیشتر قرآن یاد و اندوه بسیار خزانده باشند و هر چه بسیار شنوده آید آگاهی فراوانند و نیز
احوال را بینی که کسی دل یا شنیده و بران حال کند بار و دم آن حال نبود و سرود نو بر نو توان گفت قرآن
نویز و نوای خواننده و سرور کار رسول صلی الله علیه و سلم چون اعراب می آمدند و قرآن تازه میشنیدند
میگفتند در احوال بر ایشان پیرامی آمد آیه بکر رضی الله عنه گفت کنا کما کنتم ثم قست قلوبنا
گفت ما نیز همچون شما بودیم اکنون دل ما سخت گشت یعنی بقرآن فرا گرفت و خوف کرد پس هر چه
تازه بود و از آن پیش باشد و برای این بود که عمر رضی الله عنه حاج را فرمود می تازه و بیشتر بخورد
باز و دند گفتی ترسم که چون خوی یا کعبه کند حرمت آن از دل ایشان برود و وجه سوم آنکه مرد زن کلام
را بدون شعر تاثیر نیست و نفس پس نیست صوت موزون طیب یا نند صوت طیبی که موزون نیست
و یا فیه نمیشود و وزن ندارد و شعر در آیات و اگر زحاف کند معنی و بییتی که میخوانند آنرا یا سخن کند یا مال شود
انصد آن طریق در سخن بر آئینه مضطرب شود قلب متع و باطل شود و جد و سماع او و نفرت کند طبع او
بر کلام مناسب چون نفرت کند طبع مضطرب شود و قلب متعشش گردد و پس زن درین وقت نفرت
و ازین جهت طلب کرده شد شعر را و وجه چهارم آنکه بیشتر دلها حرکت کنند تا او را با کمان و زن بختی
و بر این است که بر حدیث سماع که افتد و بر او از خوش افتد چون موزون با کمان بود آگاه از شنیدن
و بر این اثری دیگر دارد و قرآن نشانی که در کمان افکند و بر دستان راست کنند و در آن تصرف کنند
و چون کمان بود سخن مجرب بماند که گفته گرم بود که بان برافروز و وجه پنجم آنکه کمان را نیز مد باید داد با قاف
دیگر تا اثر بیشتر کند چون قصص و طبل و شاپین غیر آن این صورت هنر اند و قرآن عین جنت
آنرا ایمانت باید کرد و آنرا که با چیزی یار کنند که در چشم عوام آنرا صورت هنر بود چنانکه رسول صلی الله
علیه و سلم در خانه نبیج نیت میخورد و در کینه کان و در نیند و سرود میگفتند چون او را دیدند تا او
بشر گفتن گرفتند گفت: اموش باشیم چنانکه میگفتند میگوشید چه شکار و عین جد بود و در گفتن که گفت
هنر دار و نشاید و وجه ششم آنکه هر کس را که حالتی باشد و حریص بود بر آنکه عیته شود موافق حال خود
چون موافق نبود آنرا کار باشد و شاید که گوید یا این گوی و دیگر گوی و نشاید قرآن را در میان معرض آن

یا قاری که منکر سماع باشد یا متکلفی حاضر بود که می تکلف بر زبان حال و رقص کند یا قومی از اهل غفلت حاضر باشند که ایشان سماع بر اندیشه باطل کنند یا بحدیث بیهوده مشغول باشند و هر گاه می نگرند و بجز نباشد یا قومی از زنان بنظارت باشند و در میان قوم جوانان باشند یا از اندیشه دیگر گیر خالی نباشند بخین سماع بکاری نیاید و این حتی آنست که چند گفته که در سماع زمان مکان اخوان شمر طست آمانشستن جای که زنان جوان بنظارت آیند و مردمان جوان باشند از اهل غفلت که شہوت برایشان غالب بود حرام باشد چه سماع درین وقت آتش شہوت تیز کند از هر دو جانب هر کسی بشہوت بجائی نگرند و باشد که نیز بدانی و نیجه گردد و آن تخم بسیار فتنه و فساد شود و هر گز چنین عمل نباید کرد پس چون کسانی که اهل سماع باشند و سماع تشنیداد است که همه سر پیش انگنند و در یک دیگر نگرند و هر کسی بکلی خود بآن دهد و در پیاله سخن گویند آب بخورند و از جوانب نگرند و دست و سر بجنبانند و بتکلف هیچ حرکت نکنند بلکه چنانکه در تشنیداد تشنیداد آب بنشینند و هم دل با حق دارند و منتظر آن باشند که چه فو ق پدید آید و غیبت بسبب سماع و خود را نکند تا با اختیار بر نخیزند و حرکت نکنند و چون کسی بسبب غلبات و وجد بر خیزد و ای موافقت کنند و اگر کسی را دستا بجفتند همه دستا بزنند و این همه اگر چه بدعت است و از صحابه و تابعین نقل نکرده اند و لیکن نه هر چه بدعت بود نشاید که بسیار بدعت نیکو باشد که شافعی میگوید که جماعت در تراویح وضع امیر المؤمنین ع فرستاد این بدعتی نیکوست پس بدعتی که نزد قوم ستان بود که مخالف سنتی باشد آنرا حسن خلق و دل مردم شاد کردن و ریشخند محموست و بر قومی را عادت باشد و با ایشان مخالفت کردن در اخلاق ایشان بدخوی بود و رسول صلی الله علیه و سلم گفت خالق الناس باخلاصه با هر کسی زندگانی بر وفق عادت و خودی کن چون این قوم باین موافقت شاد شوند و انین موافقت ناکردن متوحش شوند موافقت ایشان است بود و صحابه ابوبکر رسول صلی الله علیه و سلم برخاستند و می که وی آنرا کاره بود اما چون جالس عادت شد و از بنحواستن متوحش شوند بر خاستن بر اول خوشی ایشان قطعه بود که عادت عریب دیگر است عادت عجم دیگر و الله تعالی اعلم تعریف توصیف سماع و بیان تاثیر و فضائل آن لا تعدوا ولا تحسموا

و آنکه خود را نگاه نتوان داشت باید که تا بضرورت نرسد نمود را نگاه دارد و ظاهر هرگز و اندک جوهر صحبت
 چنین بود چون سماع بشنید بانگ کردی چنین گفت اگر دیگر چنین کنی و صحبت من بشنایی پس او صبر میکرد
 تا همه عظیم رسید یک و نه خود را نگاه داشت آخر یک بانگ بزد و شمش تیگافت و فرمان یافت اما اگر کسی از
 خود حالتی اظهار نکند و رقص کند یا بتکلف خود را بگریستین آورد آن را و او چه رقص سماع است
 که رنگبالی و مسجور رقص میکرد و عاقله رقصه الله عننا بنظر است رفت و رسول صلی الله علیه و سلم
 با علی رضی الله عنه گفت که تو از منی من این تو علی بن از شادی این قص کرد و چند بار پائے بر زمین زد
 چنانکه عادت عرب باشد که در شادی و نشاط کنند و با جعفر رقصه الله عنه گفت تو بمن مانع نباشی و
 نیز از شادی رقص کرد و زید بن حارثه رضی الله عنه را گفت نو برادر و مولای مالی از شادی رقص کرد
 پس کسی میگوید که این حرام است خطا میکند بلکه غایت این آنست که بادی باشد و با کثیر حرام نیست
 و کسی که آن سبب کند که آن حال که در دال و پیدای آید قوی تر شود آن خود محمود بود اما چاره در پند
 باختیار نشاید که این ضائع کردن مال بود لیکن چون مغلوب باشد و او بود و هر چند که جامه باختیار بود
 ولیکن شهید که در آن اختیار و مضطرب بود که چنان شود که اگر خواهر که نکند نتواند که ناله بسیار اگر چه باختیار
 بود ولیکن اگر خواهد که نکند نتواند و نه هر چه بار اوت و قصد بود آد و دست از آن تواند و اشیست
 هر چه قی و چون چنین مغلوب بود و ما خود نمود اما اگر ضعیف جامه خرقه کند یا اختیار و پاره یا قسمت کنند
 اگر چه عارض کرده اند که این نشاید و خطا کرده اند که کرباس نیز پاره کنند تا پیرهن و زنند و لیکن چون
 ضائع کنند و بر آن مقصود پاره کنند و با باشد چنین چون پاره یا چهار سو کنند بر آن غرض است
 از آن نصیحت و دوبر سجاوه و مرقع و زنند و باشد که اگر کسی ثانی کرباس چهار صد پاره کند و هر پاره
 بدویش و به سبب بود چون هر پاره چنان بود که کاری آید و آب سماع بدانکه در سماع سه چیز نگاه
 باید داشت زمان مکان اخوان چه اگر در وقت نماز بود یا وقت طعام خوردن یا وقتیکه دلما بشنید
 بوسطه و بیفایده باشد اما مکان چون را در گرسه باشد یا جاسه تا بیک ناخوش یا خانه طای باشد
 و وقت شولیه شود اما اخوان آن بود که هر که حاضر بود اهل سماع باشد که اگر شکر از اهل دنیا

بعائنه صدیقه رضی الله عنهما فرمودند بخواجهی که تماشائی گفت آری پس آنحضرت بر سر دروازه آمدند
و صدیقه از عقب سید بنیج بروش مبارک بنهاد و تماشائی که بعد از آن سید بنیج علی الله علیه السلام فرمود
بسنی باشد گفت نه و آنسوقت این سخن تکرار یافت نوبت سوم گفت پس درین حال عمر فاروق صلی الله
عنه سید و بچوبستی آنها را بر اندازان مطرب بگریختند چنانکه چادر از سرها بعضی افتاد و بی سر شدند پیغمبر خلیل
علیه السلام فرمود که ان الشیطان یفر من ظل عمر و گویند در حدیث واقع شد السماء معوجا
الاولیاء مخصوص علی انفسهم و الله اعلم بصحبه حضرت سلطان المشایخ نظام الدین اولیا
قدس سره بارها میفرمود که ما در روز رنیاں ندانیم است بر بگو در تنگ پور بگویش رسید بود
و آنصورتی بنوعی مشاهد میشود که گویا دیرینه بوده بلکه آنروز را هنوز نشینانده است و در رساله
ترجمه العوارف که در زمره اهل تحقیق اعتبار تمام دارد مذکور است که هر کس از آواز خوش لذت بیا نشان آن است
که دلش مرده است یا مع باطنش باطل گشتن آنکه لَا تَسْمِعُ أَمْوَالُهُ وَلَا تَسْمِعُ الصُّقُورُ الدُّعَاءَ وَ انَّهُمْ
عَنِ التَّحْمِیْمِ لَمَعْرِفَتِهِ وَ صف حال انظاره هست وقتی شافعی رضی الله عنه در راه میگذشت یک با او همراه
بود و بجا رسید که قوالی نمیزخواند بایستاد و با آن رفیق گفت تو ازین جماع در خوش طرب می یابی گفت
نه شافعی گفت معلوم شد که حسن باطن ندان از جنید قدس سره پرسیدند که سبب چیست شخصی آریده
با و قارنگاه آواز می شنود اضطراب قلب در بنام وی افتد و حرکات غیر معقود صادر میشود گفت
حق سبحانه در حدیث اول بذکر آواز یابنی آدم خطاب است بکم که دو بعد از آن کلام و سماع
ارواح ایشان مانند لاجرم هرگاه آواز خوش بشنوند لذت آن خطابشان یاد آید و بنوعی حرکت
آیند بمنون محبت الله علیه گوید السماء نداء من الحق للادوار و الوجد عبادة عن اجابة
الادوار لئلا الله النداء و التغشی عبادة عن الوضول الى الحق و البكاء اشارة
من اننا قد فرح الوضول یکی از ائمه صلوات الله علیه سماع چیست گفت لیستحب
لأهل الحقائق و یباح لأهل العلم و یکره لأهل الفسق و درین مقام احراز الاطلاق
بدین قدر کفایت آید و هر گاه آن رسید که قلم شکست رقم بضمیر صریح از حقیقت آواز بگویش

است مجال زبان ناطقہ کو کہ اندکے از بسیار و یکے از ہزارش بمعرض قباں و ردون تو انداما
برکتنشید خواطر و تطہین لب و باب سماع کہ آتش شوق و ذوق ایان با سماع نغمات داود
مشتعل میشود و دلدما چون موم میگردد و شمع از جال موسیقی و سماع درین کتابیج کرده میشود
گما فی تذکرہ مرآۃ الخیال کہ از مؤلف اصح زبان شیر خان بن محمد راجی خان
لودی نورانی شرح ہے است

اشعار

بیاساتی ایام لبری پیشات کہ ماہم بر آیم ازین پردہ شود درین نشا دل سخت جا و نواست ولیکن بحر آب گردید نش گل نغمہ نگار دل ست	نے بزم با قفل شیشہ ات باسمان داؤد کے آرمیم زور قیامت رقم ساز لوح ہوست محال ست چون سنگ خندیش چو دل آب شد وفا حاصل ست
--	---

بیاید است کہ موسیقی نغمہ سربانی ست مورد اصطلاح انظار ہے ہوا کہ گویند وسیع معنی گرہ
آہ یعنی صاحب این فن گرہ بہ ہوا سیر نگار چہ در تعریف و توصیف این علم غامض دست زبان شان
نظر و پاس امر شریعت ہے ادبی ست اما تجرید بعضے روایات صوفیہ بطریق نقل سے پروا اند
اکثر کے ارتقاات برانند کہ دما ابتدا سے آفرینش روح لطیف بصحبت جمہ کشف تن درینداد و حل
اقامت درین دامرگہ ظلماتی نہایش دتا انکا آہنگ لکشای روان پروا پرودہ غیبی بیت سبع
وی رسید روح ان صمد آبے کیف با جنسیت فراگرفتہ صحبت بدن قبول فرمودہ بر تقدیر چلند
این قول باید کہ تعلق روح با صورت مرغوب و تعلق بدن مقدم باشد و ایضا خبر بر وایات صحیحہ کہ
مستبرہ مثل کشف المحجوب و کیمیای سعادت مذکور ست کہ فوتی حضرت خاتم الانبیا صلوٰۃ اللہ علیہ
علیہ از غرہ ففتح و فیروزی بحدیث طہ و تشریف آوردند و زمان مطربہ نگاران بنا بہ حد کہ خود ہا
مقرر کردہ بودند در عین مسیج بگفتن سرود و دف زدن پاکوفتن شروع کردند بغیر خالص اللہ علیہ السلام

اهل هوش رسانند و در بیان آواز که بزبان هندی ناگویند مخفی نماند که آواز بر دو نوع است یکی
 آنکه بی توسط وجودات ممکن باشد و آنرا بطور علمای هند ناخدا گویند و آن صیغه است که در اصل ازها
 بوده و بعد از این نیز تصحک الا آن که ما کان بهمان صفت است اگر نه بر آنکه که علمای هندی چون بر
 تحت بهمان صفت این قطع بود و فقر است و این نیز آن صدرا از جمله ادکار بزرگ شمرده بر ریاضات
 شاقه حاصل نمایند و چون کمال رسیده تن بر استماع آن گوش گردد و خصوصیت سامعانه میان
 بر خیزد و آواز در فقهین از بقدر تفاوت است که سلمانان هم اندر این آواز تصور نموده اند که گاه و گاه
 الا و آنکه در کوفت و هوش و فطرت و شوق ابران فرو گرمی باز را با بضای نمایند و کتب سلف مرقوم است
 که چون حضرت موسی علیه السلام از کوه طور برگشته و دعای استماع کلام حق سبحانه و تعالی نمود
 یکی از حکمای یونان بصورت انکار آن حضرت آمده گفت آکسیرن جالحض مگر تو دعوی آن می کنی
 که کلام ازلی حق شنیده و آوازه حکیم از اید این عبادت آن بود که شخصی که ماده وجود و خون
 حیض بوده باشد از کلام پاک را چگونه تواند شنیده و ندانست که این استماع معجزه نبوت انبیا است
 و اگر انبیا نیز بیرون از این صدرا نبی اولیا است نیز می شده باشد چه باینکه بیرون از این
 فرمودی من کلام حق شنیدم حکیم رسید که چگونه شنید گفت از جمیع اعضا و جوارح جرات شنیدم حکیم
 تصدیق نمود و باز گفت دوم آواز که توسط موجودات بعد و پیوند و اثر اهل هند است
 گویند و آن کیفیت است قایم بهوا که بخار عصاره چارگان است و حکما گفته اند هر گاه دو چیز که
 صلب و تمام یکدیگر باشند چون سنجی جدا شوند که آنرا قلع نامند یا بشدت پیوندند که آنرا اقرع
 گویند بهوا آنگاه آن متوج گردد و بر مثال متوج آب آن متوج باعث بر جد و تکیه می گردد که آنرا صوت
 و آواز گویند صدرا بعد برق و سنگ آهن چوب غیره که بر هم خوردند ازین قبیل است اما آنچه
 مفهوم میگردد و آواز آدمی و سایر حیوانات لطیفه دیگر نیز هست چه بهوا که از دهان و بینی
 در بدن راه یابد چون آواز بر وسیله اخراج نمایند بنا بر ضیق مخفی خنجره آن کیفیت حال آید پس سبب
 حرکت کام و زبان و شفتین حروف و کلمات با عوارض دیگر مثل زردیم و غنچه با اختلاف ظاهر گردد

پس زن هر شنبه از جان پاک چون بدان هر شنبه چون نوحه گر در میان نوحه از اندوه مرگ از نفیر او همه پرندگان کم سوی او آیند از نظر گه از غمش آنروز از خون جگر حمل از زاری او حیران شوند بس عجب روزی بود آنروز اول باز چون عمرش رسد بایک نفس آتش بیرون جسد از بال او زود و رآتش فتد هبیرم همه مرغ و هبیرم هر دو چون اخگر شوند چون نماند ذره اخگر پدید آتش آن هبیرم جو خاکستر کند	نوحه دیگر بر آرد و در دناک نوحه دیگر کند چون نوحه گر هر زمان بر خود ببرد همچو برگ وز خروش او همه درندگان دل ببرند از جهان یکبار گه پیش او بسیار میرد جانور بعضی از بے قوتی بیجان شوند خون چکه از ناله و لسوز او بال و پر برهم زند از پیش و پس بعد از آن آتش بگرد و جال او بس بسوزد و هبیرمش خوش نشین بعد از آن نیز خاکستر شوند فقطن آید ز خاکستر پدید از میان فقطنس بچ سر بر کند
--	---

فصل فی بیان انشاء الشعر و انشاده و ذکر شعراء صلی الله علیه و آله

و روایت الشعر عنه علیه الصلوٰة و السلام

بناکه بیان انشاء شعر و ما یعلق به منما رقم ثبت یافت و معذرا به اهمیت شان آنجریان
فصل علمی و ذکرده شد انشاء شعر پس گفت فقیه ابواللیث رحمه الله و کتاب بستان العارفین
قد تکلم الناس فی انشاء الشعر فکوه بعض الناس و یدخص فیہ الاخرون
فاما من کبره فاجتمه بهاروی الاغمش عن ابی صالح عن ابی هريرة رضى الله عنه عن

<p>حالاتش بود در قص بر یاد دوست بگویم سماع اے برادر که چیست گراز بر ج منحنی بود طیر او لکس پیش شوریدہ دل پر نزد نہ بزم داند آشفته سامان نہ زیر سرانیدہ خود نے نگر و دھوش چو شوریدگان مے پرستی کنند بر قص اندر آیند و دولا بزار بہ تسلیم سرور گریبان برند</p>	<p>کہ ہر آستینش جاسے دروست اگر مستمع را بد اغم کہ کیست فرشتہ فروماند از سیر او کہ او چون لکس دست بہ ہمنزد بر آواز مرغی بنا لد فقید ولیکن نہ ہر وقت بازست گوش بر آواز دولا ب مستی کنند چو دولا ب بر خود بگریہ زار چو طاقت نماند گریبان درند</p>
--	--

بیان حقیقت مرغ قفص از شنیدن آواز فاجہ باشد انس

<p>ہست قفص طرفہ مرغ دلستان سخت منقار سے عجب دار و دراز قرب صد سوراخ درین قلاو است ہست در ہر نقبہ آواز سے و گر چون ہر نقبہ بنا لد زار زار جلد و زندگان خامش شوند فیلسوف نے ہو و مسازش گرفت سال عمر او بود قسرب ہزار چون تیر و وقت مردن ان خلش در میان ہمزم آید ہیستدار</p>	<p>موضع آن مرغ در ہندوستان ہچونے دروے سے سوراخ بانہ نیست جفتش طاق بودن کار او زیر ہر آواز اور ان سے و گر مرغ ما ہے گرد و دازوے بیقرار در خوشے بانگ او ہمیش شوند علم موسیقی ز آواز سن گرفت وقت مرگ خود بداند آشکار ہمزم آرد گرد خود یک خر میش در و ہد صد نوٹ لبس زار زار</p>
--	--

و یا تیک بال اخبار من لهر تزود + الخ و قال بعضهم يجوز عند الشعر كما جاء
 عنه في الاخبار وهو ما روى ابن طاووس عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم
 قال يوم اخذت في اللهم لا عيش الا عيش الاخرة فارحم الانصار والمهاجرة فانجا
 الانصار بهذا الشعر ونحن الذين بايعوا محمدا + على الوفاء ما بقينا ابدا + وروى
 ابو عثمان النهدي عن سلمان الفارسي رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم
 وسلم لما ضرب في الخندق بالمعول فقال + بسم الله وبه بدينا + ولوعبه ناخير
 شقينا + وروى البراء بن عازب رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
 انا النبي لا كذب + انا ابن عبد المطلب + وروى سود بن قيس عن جنادة بن ابي
 عليه الصلوة والسلام كان يمشي في طريق مكة فعثر فاصاب حجرا صعبا فدميت
 فقال + هل انت الا اصبع دميت + وفي سبيل الله مالقيت + ويروى وفي كتاب الله
 ما لقيت قال الفقير رحمه الله هذه الاخبار صحيحة ولكن يحتمل انه لم يقصد الشعر
 ولكن كلام خرج موافقا للشعر من غير ان يكون قصد بذلك الشعر + ولا ان
 هذه الابيات التي رويت عنه انما هي رجز والرجز لا يكون شعرا
 وانما هو مثل السجع من الكلام **انت** ابايان شعرا ان حضرت صلى الله عليه وسلم وروى
 ان بيان انشا وشعرست وهم انشاء ان ليس بذلك شعرا ان حضرت صلى الله عليه وسلم زانها كذا
 ميكروند و باز مي داشتند شير كافران را از اسلام و اهل آن و مدح رسول صلى الله عليه وسلم و زانها كذا
 كذا لعنم الله مني كروند كه كس شمرده اند حسنان بن ثابت و كعب بن مالك عبد الله بن رواحة در
 روضة الاجاب ميگويد كه شاعران خادمان رسول صلى الله عليه وسلم از مردان صدر و شخصت و نه
 از زنان و از ده كس بوده اند از احسان بن ثابت ابو الوليد يقال ابو عبد الرحمن يقال ابو الحسام حسنان
 ابن ثابت بن النضر بن حرام ضد طلال نصار بخاري خزرجي شاعر رسول الله صلى الله عليه وسلم
 از مخول شعر است در جاهليت و اسلام و اجماع كروند عرب بر انكه اشعار اهل بدر اهل شير اند

صلى الله عليه وسلم انه قال لان يمتلئ جوف احدكم قجيا ودما حتى يرى خير له
 من ان يمتلئ شعرا+ وكان الله تعالى قال والشعراء يتبعهم الغاؤون والخر واما حجة
 من ابا خذلك فما روى هشام بن عروة عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم
 قال ان من الشعر حكمة+ وروى سماك بن حرب عن جابر بن سمرة رضى الله عنه
 انه قال كان اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم يتناشدون الشعر والنبي صلى الله
 عليه وسلم جالس بينهم يقيمهم وعن هشام عن ابيه قال ما رايت امرأة اعلم
 بشعرا ولا بطلب ولا بفقهاء من عائشة رضى الله عنها وعن ابيها+ وروى
 عكرمة رضى الله عنه عن ابن عباس رضى الله عنهما قال اذا قرأ أحدكم شيئا
 من القرآن ولا يدري ما تفسيره فليأتهم من الشعر^{لأن} الشعر يورث ان العرب^{دأ} وقيل لا يورث
 رضى الله عنه كل الانصار قال الشعر غيرك قال وانا قول ايضا الشعر يورث المرء
 بطله مناه+ ويا لبي الله الاما اراد+ يقول المرء فائدتي باني وتقوى الله افضل ما
 استفاد+ وروى عن الكلبي عن ابي صالح عن ابن عباس رضى الله عنهما ان عائشة
 رضى الله عنها لما بلغها خبر ابي هريرة قالت رحم الله ابا هريرة انما قال قال النبي
 صلى الله عليه وسلم لان يمتلئ جوف احدكم قجيا ودما حتى يرى خير له من ان
 يمتلئ شعرا من الشعر الذي هجيت به وقيل ايضا ان معنى النهي في الشعر اذا اشتغل به
 فيشغل عن قراءة القرآن والذكر وما اذا لم يشغل فلا بأس^{انته} اما بيان روايت شعر
 ان روى صلى الله عليه وسلم يسر^س كفت فقيهوا^ل لئلا تكلم الناس في رواية الشعر عن رسول الله
 صلى الله عليه وسلم قال بعضهم لم يثبت عند شعرو^ي يحتجون بما روى عن
 عائشة رضى الله عنها انه قيل لها هل كان النبي صلى الله عليه وسلم يمتثل بالشعر
 قالت كان ابنه^ب لحيث اليد الشعر غير انه تمثله مرة ببنت اخيه بن قيس بن طرفة
 فجعل اخوه اوله قال الشعر يستبدى لك الايام ما كنت جاهلا+

چگونه میگویند ایشان را و می‌فانی و نسب ایشان وین از ایشانم و در نسب ایشان داخل و چگونه
 میگویند یا سفيان را و می‌فانی بن عم من است گفت حسان الله برون میگویم ترا یا رسول الله از ایشان
 چنانکه برون کشیده می‌شود و می‌فانی از خیر پس فرمود آنحضرت صلی الله علیه و سلم بیا یا بکر را و جمع
 کن بوی که و می‌فانی است بانساب ز تو پس میرفت ابو بکر تا مطلع گرداندا و را بر انساب ایشان
 و میگفت باز دار خود را از فلان و فلان و ذکر کنی فلان و فلان را پس شروع کرد و حسان را همچو کرد و
 مشرکان را و چون ننیدند قریش شعر حسان بن ثابت را شناسند که این شعر از وی نیست بلکه از
 ابن ابی قحافه است و پس همچو کرد حسان ابو سفيان بن حارث را و چون رسید شعر او بابی سفيان گفت
 این کلام است که غالب نیست ازین ابن ابی قحافه و آنحضرت می‌نهاد برای حسان منبر در مسجد که
 می‌ایستاد بر کعبه آنحضرت و همچو عثمان و کوفه فرمود آنحضرت ان الله يؤيد حسانا بروح القدس
 صادقاً عن رسول الله و در روایتی دیگر و میگفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 که قول حسان بن ثابت سخت ترست بر ایشان از آمدن تیر و خیلیدن آن ایشان را و گفتند
 که هر که خدا می‌تواند زبانی عطا کند و بر کلمه قدرت بخشد باید که در مدح آنحضرت صلی الله علیه و سلم و همچو
 و عثمان را و قصید می‌نمود که بهترین کارها این است و گفته اند که کار حسان بن ثابت آن بود که معارضه میکرد
 مشرکان را در وقایع و ایام و آنرا همچو میکرد ایشان را و ذکر میکرد قبایح و مثالب ایشان و او گذشت
 عمر بن الخطاب روزی بر حسان حال آنکه او شعر می‌خواندم در مسجد پس تیر نگاه کرد و عمر بجانب
 حسان و گفت شعر بخوانی در مسجد پس گفت حسان و ان الله يؤيد حسانا بروح القدس
 پیغمبر صلی الله علیه و سلم پس خاموش گشت عمر و از آن اشعار جمیده حسان است آنچنانکه آورد و بر بیرون حال
 در پیش آنحضرت در وقت قدم نبی می‌نمود که آوردند ایشان شاعر و خطیب خود را و معافرت کردند چنانچه
 در وقایع سال نهم در سر به عینیه بن حصن بن بنو تمیم گذشت پس حسان قصیده افشا کرد و ثابت بن قیس
 ابن شماس خطبه خواند و اقرار کرد که بنو تمیم بخیر و نادانی خود و گفته اند که شاعر محمد بن شماس خطیب
 وی بهتر از خطیب یار و وار شده است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود حسان جابر است میان

پیتر عبد القیس تم تقیف و بناگما شعر اهل مدینه حسان بن ثابت است در زندگانی کرد او و پسر او
 ثابت و جدا و منذر و بدر و جواد و حرام هر یک صد و بیست سال و گفته است ابو نعیم شایسته نمیشود
 در عرب چهار کس که تناسل کردند از صلواتی حد که اتفاق افتاده باشد مدت اعمال ایشان بقدر غیر
 ایشان عبد الرحمن بن حسان بن ثابت چون که میگردان این را می افتاد بر قفای خود بر فراش خود و دراز
 میکرد و پایا خود را و خنده میکرد و فایز از زود مردن بگمان آنکه پس من نیز باین سن خواهم رسید پس چوین میشد
 ساله و از آه می کرد که گفت حسان بن ثابت از قول شعر است و ابو جاتم گفت که می آید و کاشعار نرم گشت
 اصح نسبت کرده می شود و بوی شایسته که صحیح نیست از و ابو جاتم از ابو عبیده آورده که گفت
 فضل داده شد حسان بن شعر البیه شعر انصار بود و در جاهلیت و شاعر رسول خدا بود و نبوت و
 شاعر تا نبین بود و در اسلام و میگویند شعر جاهلیت و وجود بود از شعر اسلام و می زیرا که اسلام بآید
 از کذب و منع میکنند از آن و شعر ترنم میدهند از کذب و افراط و روصف و ترنم بغیر حق و این همه
 کذب است و زندگانی کرد حسان شصت سال و در جاهلیت و شصت و در اسلام و در یافته بود و ابغه
 ذبیانی را و اعشیه را و خوانده بود پیش ایشان شعر خود را و هر دو ششم داشتند او را و گفتند که تو شاعری
 و وی همچو میکرد و مشرکان قریش را از آنهای که همچو میکردند رسول خدا را صلی الله علیه و سلم مثل عبیده
 ابن الازهر و بکسر از و فتح موحده و سکون عین مملو دفع را و آخر الف و ابو سفیان بن الحارث از
 عبد المطلب بن عم رسول الله و عمر و بن العارض و غیر هم آورده اند که گفت یکی از مسلمانان بجای نفر
 یضی الله عنه که چون از زبان این قوم را که همچو میکنند را گفت اگر از آن کنی پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم
 میکنم و چون شنید این سخن آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود علی بن ابی طالب است نزد وی آنچه خواسته شود و درین
 باب و نیست علی بن ابی طالب که میخواهد شما از و بعد از آن فرمود چه میگویند قوم را که نصرت داده اند
 رسول خدا را بسلاحتا خود را زین که نصرت دهند او را بر براه خود پس گفت حسان بن برادر این کام
 یا رسول الله و گرفت طرف لسان خود را و گفت خدا آسان گرداند مرا ابو مقولی بیان بصری بضم با
 و سکون صا و بلده ایست از شام و میان صنعاء که شهر است ازین است گفت آنحضرت صلی الله علیه و سلم

عن أبي حمزة بقوله وانهم يقولون ما لا يفعلون استشفع الشعراء المومنين الصالحين الذين يكثرون
ذكر الله وتلاوة القرآن وكان ذلك اغلب عليهم من الشعر واذا قالوا شعرا قالوه في توحيد
والثناء عليه والحكمة والموعظة والزهد والاداب المحسنة ومدح رسول الله صلى الله
عليه وسلم والصحابه وصالحاء الامه وما لا باس به من المعاني التي لا يتلحون فيها
بذنوب ولا يتلبسون بشائنة ولا منقصه وكان هجاءهم على سبيل الانتصار
من يهجوهم قال الله تعالى لا يحب الله الجهر بالسوء من القول الا من ظلم
وذلك من غير اعتداء ولا زياده على ما هو جواب لقوله تعالى فمن اعتدى عليكم
فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم وعن عمر بن عبد ان رجلا من العلوية
قال له ان صدرى ليحيش بالشعر فقال فما يمنعك منه فيسا لا باس به والقول
فيه ان الشعر باب من الكلام فحسن الكلام وقبحه كقبح الكلام وقيل المراد
بالمستئين عبد الله بن رواحه وحسان بن ثابت والكعبان كعب بن مالك
وكعب بن زهير والذين كانوا ينافحون عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ويكافون
هجرة قريش - وعن كعب بن مالك ان النبي صلى الله عليه وسلم قال له اهجوهم
فوالذي نفسى بيده لتهواشد عليهم من النبيل وكان يقول لحسان قل وروح
معه - انتهى وذكر في تفسير البضاوى والشعراء يتبعهم الغاؤون واتباء محمد
صلى الله عليه وسلم ليسوا كذلك هو استينان ابطال تعالى كونه شاعرا وقوره بقوله
الترثرون في كل واحد يهيمون لكن اكثر مقدما ترهم خيالات لاحقيقة لها
واغلب كلامهم في النسيب بالجزم والغزل ولا يتهمار وتمريق الاغراض والقدر
في الانساب الوعد الكاذب والافتخار الباطل ومدح من لا يستحقه والاطراء
فيه واليه اشار بقوله وترهم يقولون ما لا يفعلون وكانه لما كان اعجاز القرآن
جهة المعنى واللفظ وقد حوافى المعنى بانه مما نزلت به الشياطين

المؤمنين ومنافقين دوست نمیدارد و در منافق و دشمن ندارد و او را مومن فرمود و کتب حسنات
 نیز اگر وی منافق است و منافقت می نماید از خدا و رسول و این که در این کلامه مدارج الذب
 و نیز عبارات انشاء شعرا نص ثابت شده چنانچه در تفسیر کشفات تحت قول لکما والشعراء يتبعهم
 الغاؤون ه الا لم ترائهم في كل واديهيمون ه و انهم يقولون ما لا يفعلون ه الا الذين
 امنوا وعملوا الصالحات و ذكرهم الله كثير اذ انصروا من بعد ما ظلموا انهم مذکور است
 و الشعراء مبتداء و يتبعهم الغاؤون خبره و معناه انه لا يتبعهم على باطلهم و كذا هم
 و فضول قولهم و ما هم عليهم من الهجاء و تمزيق الاعراض و القدح في الانساب
 و النسيب بالحزم و العزل و الابتهاج و مدح من لا يستحق المدح و لا يستحسن له
 منهم و لا يطرب على قولهم الا الغاؤون و السفهاء و الشطراء و قيل الغاؤون الراوون
 و قيل الشياطين و قيل هم شعراء قریش عبد الله بن الزبیر و وهب بن الجهم
 المخزومی و مسافع عن عبد مناف و ابو عزة الحجی و من ثقیف امیه بن ابی الصلت
 قالوا نحن نقول مثل قول محمد و كانوا يهجونهم و يحتمم اليهم الاعراب من قومهم ^{لستمعوا}
 اشعارهم و اهاجهم و قرأ عيسى بن عمر الشعراء بالنصب على اضمار فعل يفسر
 الظاهر قال ابو عبد الله كان الغالب عليه حب النصب قراء حماله الخطيب
 و السارق و السارقة و سورة انزلناها و قرئ يتبعهم على التحفيف و يتبعهم
 بسكون العين تشبيه السبعة بعضهم - ذكر الوداع و اليوم فيه
 تمثيل لذهابهم في كل شعب من القول و اعتسافهم و قلة مبالا انهم
 بالغلو في المنطق و مجاوزة حد القصد فيه حتى يفضلوا اجبن الناس
 على عنزة و اشجعهم على حاتم و ان يذهبوا البرى و يفسقوا التقى و عن ^{الفرزق}
 ان سليمان بن عبد الملك سمع قوله شعرا فبتن بجانيه مصراع و بت
 اغلاق الختام فقال قد وجب عليك الحد فقال يا امير المؤمنين دار الله

و غیر ذلك علی ما عرفت و فی الکشاف و المدارک و عن الفزدق ان سلیمان بن عبد الملك
سمعه قوله شعروفتن بجانبی مصرعات و بیت افی اخلاق الخمار فقال قد وجب علیک الحد
فقال قد ورا الله علی الحد بقوله تعالی و انهم یقولون ما لا یفعلون حیث و صفرهم بالکذ
و الوعد ثم لما ذکر ان الشعراء یتصفون بالاف و صاف الذمیه المذکوره و کان جماعه من
رضی الله عنهم کعبه الله ابن واحه و حسان بن ثابت و الکعبین شعراء یحییو المشرکین جوابا
للعجم و خافوا ان یکونوا موصوفین بهذا الصفات و اقبلوا بالذبی صلی الله علیه و سلم نزل فی حقهم
قوله کذا الا الذین امنوا و افهموا استدعاء مما سبق یعنی ان الشعراء موصوف بالصفات المذکوره
الا الشعراء المومنین الذین یعملون الصالحات و یدکرون الله کثیرا ای یکون اکثر
اشعارهم فی التوحید و الثناء علی الله و رسوله الخ و علی طائفة و انتصار من وجهه ماضیه و یغنی
هجو الاحد لم یرید و انه البعد و علی الجواب انما اراد ایه الا تمها و من هجا هم یحییو المشرکین
و مکافحه هجاء المسلمین ذلك جائز بوجه الا ان جزءا سیئه ضلها و لا یجوز له اجهت بالسوء من
الامن ظلم و قد قال علیه السلام حسان قل و روح القدس معک و قال الکعب بن مالک اجهت
فوالذی نفسیه بیده لهو اشد علیهم من الذل ههنا اما قالوا و بهذا الله رتتم ما نحن فیه فی بیان الشعر
و در تفسیر حسینی ع الرسول بن مضامین نگین از مناه بطن بدین آیین بر نصدقم جلوه داده بنظر علما
فحول در آورده کرد اشعار و شاعران شرک چون ابن زبیری و سیر و ساسع امیه تقی بقیه و النادون سیر
ایشان میکنند سماع بخی روایت ایشان در تفسیر علم المدسسه نقل کرده که دو شاعر در باب حضرت سائ
پناه صلی الله علیه و سلم و دینت اسلام شعر گفتند و مشرکان یا و کفره میخواندند این بیت در شان ایشان
نازل شد لکم تو انکم آیاتی نبی کما ایشان فی کل آیه در هر وادافنون کلام یحییون سرگردان میشوند چون تشبیه
و نزل و مطایر فیطن رانساب و مدح ناستحق و یجوز بالحق و افرط و مدح و ذم و امثال آن و انفسه
و اگر ایشان یقولون میگویند ما لا یفعلون انچه میکنند یعنی نفسی ناکرده بر خود گواهی میدهند و چنانکه
ناداده کسی در سلاک نظم میکنند و اگر کسی تفحص اشعار اهل جاهلیت کند بر بسیار سے ازین بقوله مطلع
شود و در تفسیر کواشته آورده که بعد از نزل این آیهت حسنین بن رواحه و جمیع از شعر اسے صحاح

وفي اللفظ بان من جنس كلام الشعراء نكلم في القسمين وبين منافاة القرآن لها ومضادة
 حال الرسول صلى الله عليه وسلم بحال ربابها وقرآننا ف يتبعهم على التخفيف قوئ بالتشبيه
 وتساكين العين تشبيها لبعده بعضه الا الذين امنوا وعملوا الصالحات وذكروا الله كثيرا
 وانصبروا ومن بعد ما ظلموا استثناء للشعراء المؤمنين الصالحين الذين يكثر ذكر الله ويكون
 اشعارهم في التوحيد والثناء على الله تعالى وانحث على طاعته تعالى ولو قالوا هجو ارادوا الاستثناء
 ممن هجواهم ومكافحة هجاة المسلمين كعبه الله بن رواحة وحسان بن ثابت والكعبين كان عليه
 الصلوة والسلام يقول حسان قل روح القدس معك وعن كعب بن مالك انه عليه الصلوة والسلام
 قال له اهجهم فالذي نفسي بيده انه واصله عليهم من النبل نتج وذكر في التفسير الاحمد اعلم ان الايات
 الدالة على تقيهم الشعراء اكثر من ان يحصى لانه قال في اكثر المواضع وما علمنا ان الشعراء لما كانت
 هذه الآية ظاهرة في هذا المعنى مستمرة على فائدة الاستثناء اختصتها بقوله تعالى والشعراء
 يتبعهم الغاؤون ومبتدا وخبر ويتبعهم بالتشبيه عند اكثرين وقرآننا ف يتبعهم بالتخفيف
 والمعنى لا يتبعهم على باطلهم وكذبهم وتغريب الاعراض القدر في الانساب مدح من لا يستحق
 المدح والهجاء ولا يستحسن ديننا منهم الا الغاؤون او السفهاء او الراؤون او الشياطين المشركين
 هكذا في المدارك وقيل الشعراء هم شعراء قرطش وقد نزل حين شعر الشاعران
 في باب الرسول عليه السلام منه فلهذا سلاف وكانت الاعراب يحفظون تلك الاشعار ويقرئونها هكذا ذكر
 في الحسين بن علي بن ابي شيبة في ذلك كلام صاحب الكشاف ايضا ويقرئهم من الزاهد والديوانه مدح
 لما قالوا ان محمد شاعر لفظ القرآن من جنس كلام الشعراء يعني ان محمد ليس شاعرا لان الشعراء يتبعهم
 الغاؤون اتباع محمد ليسوا بغاوين فابطل به كونه شاعرا ثم قرأ بقوله تعالى الم تر انهم في كل امة
 يهيئون انهم يقولون ما لا يفعلون يعني انهم في كل امة من القول يتحدثون في كل لغو وبال
 يخوضون يقولون من الوعد ما لا يفعلون الهاتون في الاصل لذهاب على وجه لا مقصود له
 قال فلا لان اكثر مقدماتهم خيالات لاحقيقة لها واغلب كلماتهم في النسيب بالجزم الغزل
 والابتهار والوعده الكاذب الافتخار الباطل ومدح من لا يستحقه والاطراء فيه

يتبعهم الغاؤون أي الضالون ثم بين تلك الغواية بأميرين **الاول** أنهم في كل واحد يهيئون
 والمراد منه الطرق المختلفة لقولك أنا في وادٍ وانت في وادٍ وذلك لأنهم قد يمدحون الشيء
 بعد أن ذموا وبالعكس قد يعظمونه بعد أن استحقوا وبالعكس وذلك يدل على أنهم
 لا يطلبون بشعرهم الحق ولا الصديق بخلاف امر محمد صلى الله عليه وسلم فإنه من أول
 امره إلى آخره بقى على طريق واحد وهو الدعوة إلى الله تعالى والترغيب في الآخرة والأمر
 عن الدنيا **الثاني** أنهم يقولون ما لا يفعلون وذلك أيضا من علامات الغوات فإنهم
 يرغبون في الجود ويرغبون عنه وينفرون عن النجس ويمسرون عليه يقدحون الناس
 شئ صدر عن واحد من أسلافهم ثم أنهم لا يرتكبون إلا الفواحش ذلك يدل على الغواية
 والضلال والزما محمد صلى الله عليه وسلم فإنه بدأ بنفسه حيث قال الله تعالى له فلا تدع
 مع الله الها آخر فتكون من المعذبين ثم بالاقرب فالأقرب حيث قال الله تعالى وانه
 عسير تلك الأقربين وكل ذلك على خلاف طريقة الشعراء فقد ظهر به الذي بدأ به حال
 محمد صلى الله عليه وسلم ما كان يشبه حال الشعراء ثم إن الله تعالى لما وصف الشعراء
 بهذه الأوصاف الذميمة بيانا لهذا الفرق استثنى عنهم الموصوفين بأمور أربعة أحدها
 الإيمان وهو قوله إلا الذين آمنوا واتبوا العمل الصالح وهو قوله وعملوا الصالحات
 وثالثها أن يكون شعرهم في التوجيه والنبوة ودعوة الخلق إلى الحق وهو قوله ذكروا
 كثير أو رابعها أن لا يذكر أو يهجو أحد إلا على سبيل الانتصار من هجوهم هو قوله وانتهم
 من بعد ما ظلموا قال الله تعالى لا يجب لله الجور بالسوء من القول إلا من ظلم ثم إن الشرط
 فيه ترك الاعتداء لا قوله تعالى فمن اعتد عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم
 وقيل مراد بهذا الاستثناء عبادة الله بن راحة وحسان بن ثابت وكعب بن مالك
 وكعب بن زهير لأنهم كانوا يهجون قريشا وعن كعب بن مالك أن رسول الله صلى الله
 عليه وسلم قال له ألهجهم فوالذي نفسي بيده لتهو أشد عليهم من رشق النبل

بجانب نبوت پناه صلی الله علیه و سلم آمده بموقف عرض رسانیدند که حق سبحانه میداند که ما شاعریم و این
گفت می ترسم که برین وصف بمیریم حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم فرمود که مؤمنان جبار و مکیند بخیر
و بر زبان خود و شعر که شما در شان کفار میگوئید برایشان سخت ترست از تیغ و نیزه و این آیت نازل شد
كُلُّ الَّذِينَ آمَنُوا شِعْرَانِ بَاطِلٍ لَّنْ هُمْ يَوْمًا وَسْرُورًا فَانْصَرُوا لَنَا كَمَا نَزَّلْنَا آيَاتِنَا لِقَوْمٍ كَاذِبِينَ
و عملها ساختند کردند یعنی پیغامبر اعلی السلام ستایش نمودند و به سجود و زمزمه کفار شغول گشتند
و ذکر و الله و یاد کردند و از شاعران خود کثرت بسیار یعنی اکثر شاعران اسلام را تحقیر و تحقیر
و تحریص بطاعت متبذیر غفلت و انصاف کشیدند از مشرکان هِنَ بَعْدَ مَا ظَلَمُوا پس
از آنکه ستم دیده شده بودند به جای پیغامبر ایشان برابر ایشان رد کردند و حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم حسنا
گفت ای مشرکین فان جبرئیل ملک حضرت حقان پناهی قدس سره در دیاب و دیوان اول آورده
که هر چند قادر حکیم حل فکره در آیت کریمه الشعراء يتبعهم الغاؤون شعر را که سیاحان بحر شعرند
جمع ساخته و کلام استغراق و در گردن ایشان انداخته گاه در غرقاب بجد و غایت غایت می انداختند
و گاه تشنه لب روان و کحیرت و ضلالت سرگردان می سار و اما بسایک از ایشان بواسطه صلاح
عمل و صدق ایمان در روز قیامت اِنَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنَسْتَأْتِيَنَّكُمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ هَاهُنَا
و ذکر و الله کثیرا بساحل خلاص ناحیه نجات پیوسته و یکی از افاضل گفته است شعر شاعران را که خوانند
خوانند و قرآن خدا که هست از ایشان هم بقرآن ظاهر استخوانان بد و ذکر فی التفسیر الکبیر
و الشعراء يتبعهم الغاؤون الم تر انهم في كل اديهم و انهم يقولون ما لا يفعلون الا الذين
و عملوا الصالحات و ذکر و الله کثیرا و انهم و امن بعباد ما ظلموا و سيعلمون الذين ظلموا اي منقلب
ينقلبون اعلم ان الکفار لما قالوا لا يجوز ان يقال ان الشياطين تنزل بالقران على محمد
كما انهم يزلون بالكهانة على الكهنة و بالشعر على الشعراء ثمرانه سبحانه
فوق بين محمد صلی الله علیه و سلم و بين الكهنة فذکوهنا ما يدل
على الفرق بينه عليه السلام و بين الشعراء و ذلك هو ان الشعراء

هرگز بطرف شعر التفات نفرمود و در حق شاعران الشعراء التَّحْقِین نگفتندی و جناب
 حضرت سرور کائنات صلی الله علیه وسلم باصلاح قصیده کعب بن سیرت وجه نفرمود و نیز قصاید
 ابن نبات که در زمانه رسول مقبول صلی الله علیه وسلم بود و مجدحت آنجناب نبوت تاب تصنیف کرد و کجاست
 عرض می داشت صلاحت حسین می یافت دلیل است قوی بر فضیلت شعر و شاعری حضرت فرید الدین عطار
 گویش شعر شاعری جزو نیست این غیره ۴ جا هلا نش کفر خوانند از خرمی ۴ هنرل گویان و هندیان هرلایان
 مردودان طائفه مقبولان شعراند هنرل گوهر چنطبعش عالی و کلامش موزون باشد مقبول خاطر مقبول
 نکرد و سخن را که جوهر است لطیف و زبان را که آله نطق است شریف هرگز به نیست و دشنام و لغویات و
 واهیات آلوده ساخت شعر به نطق آدمی بهتر است از دو اب ۲ دو اب از تو به گر نگوی صواب
 و همچنین اکثر صحابه و تابعین تبع تابعین صلی می امت شعر گوئی و سخن پروری و داهی کرده اند بار و ایات
 صحیح آمده است پس بقول بنی کریم صلی الله علیه وسلم عَلَیْكُمْ لُبُّنَتِی وَ سُنَّةُ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِیْنَ
 شاعریست و دایمت بر کل امت سنت گردید چرا که در عالم احدی نیست که کلام موزون از زبان او بیرون
 باشد چنانچه در کلمات الشعر این عبارت ثبت نموده فقیر حقیر محمد افضل سرخوش واضح میگردد اندک سخن قدیم
 است و لایزال بریزد که کلام از جمله صفات سیده الکیست و چون دالتش قدیم و لایزال است صفاتش
 نیز می باید که قدیم و لایزال باشد عرض تابهار نطق در جوش است هر معانی رنگارنگ گفروش و
 و ترجیح افواه و السنه مرتبه کلام موزون از ناموزون و نظم از نثر زیاده و افزون است بهیست
 آب بود معنی روشن غنی ۲ خوب گریسته شود و گوهر است ۲ گواه صدق این عوی مصرع بهر جست و
 بسم الله الرحمن الرحیم ۲ است که دیباچه طراز و عنوان است اگر آنست بهیست بر روان آجا بالا کشته می خور بران
 و خوش نگاهان حکما گویند که دریدن آدمی عجائب بسیار است اما دو چیز غایت غایت نا درست که عقل در
 او را که آن عاجز و قاصر اول جستن بغض که به نطق خبر از اختلاف اعتدال از جیبیده و اطباء از آن
 بر تقم و صحت ابلان مطلع میگردد و دوم شعر یعنی کلام موزون که گر چه بر باد بیش نیست بچ لطافت صناعت
 و بلاغت و فصاحت و نزاکت ترکیب می یابد که موجب یادگار و باعث زندگی نام در روزگار میگردد

وكان يقول بحسان بن ثابت قل وروح القدس معك فاما قوله وسيعلم الذين ظلموا
 اى منقلب ينقلبون فالذى عندك فيه والله اعلم انه تعالى لما ذكر في هذه السورة
 يُذِيلُ الْخَوْنَ عَنْ قَلْبِ سُوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الدَّلَائِلِ الْعَقْلِيَّةِ وَالْخَبَرِ الْأَنْبِيَاءِ الْمُتَقَدِّمِينَ
 فَمِنْ ذِكْرِ الدَّلَائِلِ عَلَى نُبُوَّتِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ ذَكَرَ سُؤَالَ مُشْرِكِينَ فِي تَسْمِيَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَارَةً بِالْكَاهِنِ تَارَةً بِالشَّاعِرِ ثُمَّ أَنَّهُ تَعَالَى بِأَيِّ الْفَرْقِ بَيْنَهُ بَيْنَ الْكَاهِنِ أَوْ
 ثُمَّ بَيَّنَّ الْفَرْقَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الشَّاعِرِ تَابِعًا لِنِهَايَةِ السُّورَةِ بِهَذَا الْقَهْمِ الْعَظِيمِ يَعْنِي أَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا
 أَنْفُسَهُمْ وَأَعْرَضُوا عَنْ تَذَكُّرِ هَذِهِ الْآيَاتِ وَالْقَائِلِ فِي هَذِهِ الْبَيِّنَاتِ فَانْزَمَ سَمِعُونَ بَعْدَ ذَلِكَ
 مِنْقَلَبٌ يَنْقَلِبُونَ وَقَالَ الْجَمْعُ وَالْمَلَأَمَةُ الْخُرُوجُ عَنِ الطَّرِيقَةِ الَّتِي وَصَفَ اللهُ بِهَا هَوَاءَ الشُّعْرَاءِ
 وَالْأَوَّلُ اقْتِرَابٌ إِلَى نَظْمِ السُّورَةِ مِنْ لَهَا إِلَى الْآخِرِ هَا وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِي صَلَوَاتِهِ عَلَى سَيِّدِنَا
 مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأَمَامِ وَوَحْبِهِ أَجْمَعِينَ عَلَى أَرْوَاحِهِ أَصْحَابَاتِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى التَّابِعِينَ لَهُمْ
 بِأَحْسَنِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ وَدَرَجَاتِ النُّبُوَّةِ مَذْكُورِ سِتِّ كَرَامَاتٍ وَدَرَجَاتٍ فِيهَا بَعْضُهَا بَعْضٍ مِنْ سِتِّ كَرَامَاتٍ
 مَشْهُورَةٍ بِأَنَّهُمْ فِي شَعْرَانِ شَرَفَيْنِ ابْنِ الْكَوَاكِبِ بْنِ عَبْدِ الْمَطْلَبِ عَجَّاسِ بْنِ مَرْوَانَ السُّلَمِيِّ وَكَدَّ
 ابْنِ حَاتِمِ الطَّالِيِّ وَأَوَّلُ الْإِشْيَانِ بِمَوَاضِعِ سَابِقَةٍ مَعْلُومَةٍ شَدِيدَةٍ وَجَمِيدَةٍ تَوَارِدَ الْمَلَالَى الْمَذْكُورِ كَشَاعٍ
 مَحْمُودٍ وَوَقْدِ دَمٍ أَوْ دَرَجَاتٍ خُضِرَتْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْشَأَ دُرُودَ قَصِيدَةٍ رَاكِدًا وَارْتَمَى بِسِتِّ شُعْرٍ
 أَصْبَحَ قَلْبِي مِنْ سَلِيمٍ مَقْصِدًا إِنْ أَنْطَأَ مِنْهَا وَإِنْ تَعَبَهُ أَوْ دَرَجَاتٍ سَيَكُونُ مِنْ شَعْرَةٍ حَتَّى تَكُنَا
 نَبَأًا فَحَسْبُكَ يَتْلُو مِنَ اللَّهِ كِتَابًا مُرَشِدًا وَسَيَرُوهُ كِتَابَ رَبِّهِ السَّمَاعِ فَرَمُودُهُ اسْتَدَانَا
 نَظْمُ بَرِزْتِ تَفُوقٍ دَارِدُكَ أَنْ مَوْزُونِ سِتِّ وَابْنِ نَامُوزُونِ وَفَرْدُ دَرِيَّانِ مَوْزُونِ نَامُوزُونِ سِتِّ
 بَرَا وَالْأَلْبَابِ ظَاهِرٌ وَهُوَ يَدِ اسْتِ بَعْضُ شَعْرِكُوْنِي بِرُفْسٍ كُنْتُ وَأَيُّ كَرَمِي الشُّعْرَاءِ يَتَّبِعُهُمُ
 الْغَاوُ وَبَلِّغْ رَنْدُ غَاوِلِ زَا شَتَائِي أَيُّ كَرَمِي كَمَا خَرِشَ الْأَلَّذِينَ أَهْضُوا وَعَلُوا الصَّالِحَاتِ
 وَاقِعِ سِتِّ الْكَيْفِ الْحَقِيقَةِ جَنِينِ بُوْدِي جَنَابِ وَلَا سِتِّ تَابِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَدَرَجَاتٍ إِلَى الْمَلِكِ
 عَظِيمِ الْبَحْتِ وَأَصْحَابِ كَرَامِ عَلَيْهِمُ الرِّضْوَانُ وَمَشَاجِجِ كِبَارِ امْتِ وَعِلْمَائِي نَامُوزُونِ قَدْ تَلَّيْتُمْ

بلبل این تو گل باغ خودم
شاه سخن را بسخن میشناس
بشنوا از انصاف اگر مقبلے
در شرف شعر رسول خدا
شعر که اصحاب نبی گفت اند
شعر علی گفت و حسین و حسن
شعر که حسان عرب گفته است
منع ز اشعار نکر دشمن بنی
بلکه برو کرد هزار آفرین
شعر بے خوانده ام از اولیا
شعر که در فقه حرام آمده
که بطبع و صفت خسان میکنند
در صفت شعر گواه متین
تابع غا و ون که حقارت شده
کان شعر او صف بتان کرده اند
در صفت شاعر مومن خدا
بی خردی چند بطبع عینے
دشمن شعر اند بزمین سقیم
طبع عینے دشمن شاعر بود
بودے اگر شعر قبیح و کرے
ہست یا اشعار فوائد بے

بادہ کش جام ایام خودم
سکہ نور از کمن میشناس
شعر بود محبت روشن و دلے
گفت بے قول بدح و ثنا
چون در و یا قوت و گم سنے اند
کعب و انس گفت و او شرف
سید کونین پذیرفته است
تائب از ان کار نکر دشمن بنی
سید کونین رسول این
شعر بے دیدہ ام از اصفیا
آن ہماہ شعار عوام آمدہ
کہ بحسد جو کسان می کنند
رو بضحیم و مشکوٰۃ بین
از بے آن قوم اشارت شدہ
رغم بنے کفر عیان کردہ اند
گفت در ان آید ثنائے ثنا
فرق نکر بنے تائبے و
طغیان نماند بطبع سلیم
ختم بنے ابلہ و کافر بود
نسخہ منطومہ نکر سے نسیم
مستحقۃ عذاب

و سخن سخنان به نسبت آن را نهیم که مستان و تلبیه الرحمن مغز و سر از طلا طوسی میفرماید بیت ز حیوان
 بنطق آدمی برتر است پس آدم نرنگ و نه نور تر است + نسبت شعر اگر ارام با انبیا علیهم الصلوٰه والسلام
 اقرب اوقع است زیرا که رجوع این دو طائفه علیه همیشه بمبدی فیاض عالم عیبت شیخ نظام الدین گنج
 میفرماید بیت پیش و پس قلب صف کبریا + پس شعر آمد پیش انبیا + و در بالا بدینله و در که شعر
 کلام است موزون حسن و حسن است و قبیح اوقیع است + شش + قوله شعر کلام است این قول تجزیه
 این حدیث شریف است الشعر کلام حسنه حسن قبیحه قدیم کذا فی المشکوٰۃ قوله
 حسن و حسن است اگر مضمون شتمل باشد بر حمد خدا یا نعت رسول صلی الله علیه و سلم تا تحریص بر ذکر
 خدا و عبادات یا مسأله دیدن پس گفتش و خواندن هر دو موجب ثواب است اگر شتمل باشد بر امر مباح پس
 مباح است و اگر مضمون باشد بر امر ممنوع مثل بیان سر ایا و خال خطا مردی یا زنی صاحب حسن که در آن شتم
 زنده موجود باشد یا همچو مسلمان غیر ظالم پس نشاء و انشاءش هر دو حرام و اگر در آن کرخص غیر معین
 موجود یا معین نیست باشد مضائق ندارد که فی العینه شرح الکفر تبیین ازین مفهوم گردید که بیان سر ایا و خال
 و خطا مردی یا زنی بر سبیل تعزین یا یغیبتیکه معینیت باشد یا ممدوح و ممدوح و ممدوح و ممدوح و ممدوح و ممدوح
 و مباح و اگر آن نساء و امر دان صاحب کمالات بوده باشد پس بیان خال خطا ایشان از مستحبات است
 چایشان منظر تجلیات الالهیه اندیشه و در مشکوٰۃ آورده است که ابو سعید انصاری رضی الله عنه که او را
 بدرستی نیز میگفتند یا بسبب آنکه در غزوه بدر حاضر بود یا بجهت آنکه مسکن و کوا دی بدر بود و صحابی
 دیگر از اعیان صحابه با هم شسته بودند و سماع غنای میکردند مردی دیگر که حاضر بود شنیدن ایشان را
 بروی گران آمد و کار نمود و گفت ای صاحبی سؤل الله انتم ائی و یا بر غیر خدا صلی الله علیه
 و سلم شماسر و میشنوید ایشان گفتند اگر میخواسته که تونیز بشنوی با ما بنشین و اگر نیر و اذن
 داده است باید غیر خدا صلی الله علیه و سلم بشنویم و این را عروسی بود و تعنی در آن باتفاق مباح است

اشعار

این سخن چند که من گفته ام	گوهر ناسفت نگر سفت ام
---------------------------	-----------------------

مستحب است باتفاق زیر که سبب قتل قلب تذکره موت و بوسیدگی استخوان و فتنای دنیا
است و جز آن از فوائد و عده در آن و عامر اموات را و استغفار برای ایشان است و باین
شده است سنت و بود آنحضرت صلی الله علیه و سلم که بقیع میرفت سلام میداد بر آل آن
و استغفار میکرد بر ایشان اما استمداد بآل قبور و غیر نبی صلی الله علیه و سلم یا غیر انبیا علیهم السلام
نکر شده اند آنرا بسیار گفته و یگونی نیست زیارت مگر برای دعای موتی و استغفار برای
ایشان و رسانیدن نفع بایشان بدعا و استغفار و تلاوت قرآن و اثبات کرده اند آنرا مشایخ ضیو
قدس سر الله سرهم و بعض فقها رحمه الله علیهم این امری محقق و قریب است نزد اهل کشف کمال از ایشان
تا آنکه بسیار فیوض و فوح از ارواح رسیده این طائفه را در اصطلاح ایشان میگویند خوانند نامها
گفته است قبر موشی کاظم تریاق مجرب است مرا جابت دعا و توجه الاسلام امام محمد غزالی گفته هر که استمداد کند
بوی و ریحانات استمداد کرده بشود بوی بعد از وفات و یکی از مشایخ عظام گفته است دیدم چهار کس از مشایخ
که تصرف میکنند و قبور خود مانند تصرفهای ایشان ریحانات خود با بیشتر شیخ معروف کرخی شیخ عبد القادر
جیلانی و دو کس دیگر از اولیای شمره و مقصود حضرت آنچه خود دیده و یافته است گفته و سید محمد بن بوق
که از اعظم فقها و علما و مشایخ دیار غرب گفته که روایت شیخ ابوالعباس حضرمی زمین پر سید که ادا دخی اتو
است یا ادا دیت من گفتم قومی میگویند که ادا دخی قوی تر است و من میگویم که ادا دیت قوی تر است
شیخ گفت نعم زیرا که وی در بساط حق است و در حضرت اوست فلعل درین معنی ازین طائفه بیشتر از آن است
که حصه و احصا کرده شوند و یافته نمی شود و در کتاب سنت اقوال سلف صلح که منافق و مخالف این باشد
و رد کنند این را و تحقیق ثابت شده است بآیات و احادیث که روح باقی است و او را علم و شعور و اراده
و احوال ایشان ثابت است و ارواح کاملان را قریب و مکانات و درجات حق ثابت است چنانکه در جانات بویا بیشتر
از آن و اولیا اگر امانت تصرف در احوال حاصل است آن نیست که ارواح ایشان را احوال بخت تصرف
حقیقی نیست مگر خدا عز و جل و هم بقدرت اوست ایشان را که اندر جلال حق در جانات و بعد از حیات پس اگر
داده شود مرا حد را چیزی بوساطت یکی از دوستان حق و گمانی که نزد خدا دارد و در نباشد چنانکه

<p>مجتهدان شعر پذیرفته اند شعر که در وعظ و نصایح بود شعر که آن در خط و خال آمده شعر چون انسان بشرف ظاهر است منکه سخن گفته ام از صد طرب صورت حال آمده در فال من این همه حالت که مرا و نمود پیر که آن باد و خد است شیخ جهان مهر علی غوث نام چشم خدا بین شده پر نور اند سینه را و مخزن اسرار بود سخت و لان نرم از و میشدند تا که بود کر س و لوح و قلم منظر حق ست بعلم و کمال باد خدا که دو جهان یادش</p>	<p>نکته اغراق بسے گفته اند پاک ز اطوار و قباح بود سر برش رنج و وبال آمده لیک در و مومن هم کافرست نیست در و صورت نمود و لعب نیست برون قال من از حال من ازد و مومنست پیر بود در همه شیخان جهان مقتد است هست مرا مرشد عالی مقام اهل خالق شده مستر از و جهت او مطلع انوار بود سر و دمان گرم از و میشدند رحمت حق باد بر و مبدم سوی سخن گفتن نازک خیال شاهد اقبال ابد و برش</p>
---	---

الباب الثانی فی اثبات الاستدلال من حضرات الاولیاء رضی اللہ عنہم
فی الحیوة و بعد الممات و بیان بعض حالات المحضرة الغوثیة علی بابہ
و علیہ الصلوٰۃ و التحیۃ و فی بعض مسائل زیارة القبور

یدانکہ شیخ عبدالحق محقق دہلوی رحمۃ اللہ علیہ در باب زیارت قبور از شرح مشکوٰۃ نوشتہ زیارت

تحت این حدیث بدانکه این حدیث صحیح متفق علیه صریح است در ثبوت سماع مرآت را و حصول
 علم ایشان را با آنچه خطاب کرده میشود و همچنین در حدیث مسلم آمده است که میت میشوند و کوفتن نعل
 مردم را و قیقه بر سیکه دندانزدن و همچنین آنکه در زیارت آن حضرت صلی الله علیه و سلم اهل بیت را تهنیت
 سلام کرد و بر ایشان و خطاب کرده مرایشان را و گفت سلام بر شما ای اهل از مسلمانان در شما را آنچه وعده
 کرده شده بودید و ما نیز انشاء الله تعالی بپایندیم بشما زیرا که خطاب با کسی که نشود و غیره حقول نیست زیرا که
 است که شمار کرده شود از جمله عبث و در حدیث ترمذی آمده که چون زیارت کرد عاقله رضی الله عنه تا بر او
 خود را عبد الرحمن بن ابی بکر که خطاب کرد او را و گفت اگر حاضر میشدم وقت موت تو دفن میکردم ترا که گویا
 که مرده بود و اگر حاضر میشدم در آن وقت زیارت نمیکردم ترا چنانکه در باب یات القیوم گذشت
 و نقل کرده است شیخ بن الهمام در شرح هدایه که اکثر مشایخ خفیه بیان میکنند که میت نمیشوند و تصریح کرده اند
 در کتاب لایمان که اگر کسی سوگند خورد که کلام بخم او را پس کلام کرد او را بعد از مردن او حانت نمیکرد
 زیرا که یحیی بن معقل میگردد بر سیکه وی حیثیت قابلیت فهم دارد و میت این چنین نیست جواب داده اند این
 جماعه از حدیث مسلم که ناطق است با سماع میت قرع نعل و ما را با آنکه این مخصوص بوقت نهادن
 در قبر است از بر آنکه در سوال این تخصیص خلاف ظاهر است و دلیل نیست بر آن ظاهر حدیث آنست
 که این حالت حاصل است میت را در قبر و جواب داده اند ازین حدیث مذکور درین باب که نص است
 در خلاف مذہب ایشان گاهی بآنکه این مخصوص است آن حضرت صلی الله علیه و سلم و مخرج او است زیارت
 حسرت سنج کافران و پوشیده نمائند که حمل برین مجر و احتمال تاویل است که حمل نمی توان کرد بر و
 تا قاع نمیشود دلیل بر احتمال سماع و پروردگار و جل قادر است بر آن بعبیت حواس او را که عاقل
 است و بحر خلق برکت تعالی است چنانکه در کتب مذہب مقرر شده است و گاهی جواب بدهند بآنکه آن را
 باب ضرب المثل است و مراد حقیقت کلام نیست این را جواب اول بعید تر است و ضعیف تر و باینکه
 ایمان بر عرف و عادات است غیر حقیقت فافهم قوی ترین وجوه تا دلیل ایشان آن است
 که این روایت مرده است از عاقله رضی الله عنه که چون این را عمر رضی الله عنه شنید گفت چگونه

در حالت بیات بود نیست فعل متصرف و هر دو حالت مگر حق اهل جلالت و علم نوال و نیست چیزی
 که فرق کند میان هر دو حالت و یافته نشده است و لیلی بران شرح شیخ ابن حجر عسقلانی کی در شرح حدیث
 لعن الله اليهود والنصارى اخذوا قبور الانبياء فمساكها گفته است که این بر تقدیریست
 که نمازگزار و بجا نیاید از جهت تعظیم و اگر آن حرامست باتفاق و اما اتخاذ سبب در جوار غیره یا با
 و نمازگزار و نزد قبر و می نه بقصد تعظیم قبر و توجیه بجا نیاید قبر بلکه بنیت حصول در او تکامل شود و
 عبادت بمرکت قبر و مجاورت مرآن روح پاک را حرج نیست در آن و در آخر این باب مشکوٰۃ اشج
 آورده و عن عائشة قالت كنت اَدْخُلُ بُيُوتِي الَّذِي فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَإِنِّي وَأَصْغُرُ نَوْبِي وَأَقُولُ إِنَّمَا هُوَ رُوحِي وَإِنِّي فَلَمَّا دُرِفَ عُمَرُ فَوَلَّاهُ مَا دَخَلَتْهُ إِلَّا وَأَنَا مُشَدَّةٌ
 عَلَيْهِ نِيَابِي جِئَاءَ مِنْ عُمَرَ وَهَذَا أَحْمَدُ و درین حدیث دلیل واضحست بر حیات مبیث علم دینی آنکه واجب
 است احترام بیست نزد زیارت و مخصوصاً صاحبان معرامات او بیست قدر مراتب ایشان چنانچه
 در ممالک حیات ایشان بود و زیر اکرام صاحبان را مدد بلیغست مرز زیارت کنندگان حج و ابرار از اهل ادب
 ایشان کنانی شرح الشیخ الشافعی در کتاب الجهاد و قضیه قتالی برادر مشکوٰۃ این حدیث آورده و عن
 أَنَسَ قَالَ دَخَلْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ طَلْحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْرَكَهُ يَوْمَ
 بَدْرٍ بِأَرْبَعَةِ وَعِشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صُنَادِيهِ فَرَأَى نَفْسَ فَوَاقِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَأَيْةٍ بِحَبِيبٍ
 مُخْبِتٍ وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعُرْصَةِ ثَلَاثَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَانَ يَبْدُو الْيَوْمَ الثَّلَاثُ أَفْرَكَ بَرَأ حِلْمَهُ فَنُتِ
 عَلَيْهِمْ رَحْلُهُمْ مَسْتَقِيًّا وَاتَّبَعُوا مَحَابِيَهُ حَتَّى قَامَ عَلَى شِقْفِ الذَّوْكِ فَجَعَلَ يَنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ
 آبَائِهِمْ يَا فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ وَيَا فَلَانُ بْنُ فَلَانٍ أَيْسَرُكُمْ أَنْتُمْ أَطْعَمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا
 مَا وَعَدْنَا رَبَّنَا حَقًّا فَنَهَلَ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَكْلُمُ مِنْ أَجْسَادٍ
 لَا رُوحَ لَهَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعٍ لِمَا أَقُولُ
 مِنْهُمْ وَفِي رَوَايَةٍ أَنْتُمْ بِأَسْمَعٍ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لَا يُحِبُّونَ مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ وَرَأَى الْبُخَارِيُّ قَالَ فَأَوْ
 أَحْيَاهُمْ اللَّهُ حَتَّى أَسْمَعَهُمْ قَوْلَهُ تَوْبِيحًا وَتَصْغِيرًا وَنِقْمَةً وَخَسْرًا وَنَدَامًا كَقَوْلِ شَيْخِ رَحْمَةِ

الهی تعالی را بعلم بمسلمات و مبهمات تاویل کرده اند و بتفصیل در آورده اخبار و آثار در علم مومنان
 باحوال زیارت کنندگان شناختن ایشان را تا آنکه آمده است که زیارت زو زجوه محبوب ترست نیز آنکه
 درین روز علم سیت اتم و اکمل می باشد و احوال ائمرین برایشان کشف و اظهار نیز شک نیست
 در حصول علم مومنی را در آخرت و برین تحقیقیت بن اسلام چنانکه عالم گفته و متفق علیه است که
 بحیث پس ممکن است علم باحوال دنیا و اهل دنیا و چیست دلیل بر زوال این علم و نسیان آن با وجود
 بقا روح و آمده است که کافران تمنا خواهند کرد و عود دنیا و آمده است که چون سیت از سوال بگویند
 جواب بخیر دهد و راحت یابد آرنه میکنند و میگویند کاش کسی باشد که خبر کند بابل من که من را در مقام شوم
 و با کمال کتاب سنت مملو میشوند باخبار و آنکه دلالت میکنند بر وجود علم مومنی را بدینا و اهل آن
 پس منکر نشود آنرا اگر چنانکه باخبار و منکر درین گفتیم من بخدا توفیق و اما استمداد بابل قبول فرموده اند از
 بعض فقها اگر انکار از جنت آن است که سمع و علم نیست ایشان را از احوال ایشان پس ایشان
 ثابت شد و اگر سبب آنست که قدرت تصرف نیست در ایشان در احوال مطلقان و کنند بلکه محسوس
 ممنوع اند و مشغول اند با آنچه عارض شده است در ایشان از محنت شدت و آنچه باز داشته اند از دیگران
 که این کلیه نمی تواند خصوصاً و نشان متقین که دوستان خدا اند شاید که حاصل شود ارواح ایشان از رفعت
 در برین و منزلت و قدرت بر شفاعت و دعا و طلب حاجات مرزبانان بلکه مشغولند بایشان چنانکه
 در روز قیامت خواهد بود و چیست دلیل بر نفی آن تفسیر کرده است بهیضاً و کریمه و النار عاقراً
 الا بصفات نفوس فاضله و حال مفارقت از بدن که کشیده میشوند از ابدان فاضله میکنند
 بسو عالم ملکوت و سیاحت میکنند و ان پس سبقت میکنند بخطایر قدس پس میگردانند بشفرت
 و قوت از دیورات و لبت شعر چه خواهند ایشان باستمداد و ادراک این فرق منکر اند از آنچه می فهم
 از ان نیست که داعی محتاج فقیر الی الله دعا میکند خدا و طلب میکند حاجت خود را از جنات عزت
 و عناوی و قبول میکنند بر و حایت این بنده مقرب کرم و درگاه عزت و میگوید خداوند ا
 بهر گشت این بنده تو که رحمت کرده برو و اکر ارام کرده او را بلطف و کرمت که بود اری بر او و اگر او

چگونه گوید این رسول الله صلی الله علیه وسلم و حال آنکه میگوید خدا میگوید انك لا تسمع الموتى و ما تسمع من في القبور و نیستی تو ای محمد سخن شنوایانده کسان را که در قبر اند که قال الشيخ ابن الهمام و در مواهب لدینیه میگوید که تاویل کرده است عائشه رضی الله عنها و گفته است که مراد پیغمبر صلی الله علیه وسلم آنست که بگوید شما الآن سیدانید که آنچه من میگفتم حق است و گفته که و هم شنیدم که با حکم گفت و با بحاله عائشه انکار کرد و سماع مونی را و استدلال کرد باین و آیت قرآنی که مذکور شدند و لیکن علماء جواب داده اند از قول عائشه و استدلال لولبقرآن و قبول کرده اند این قول لا ان عائشه و مرواها ب لدینیه نقل کرده اند از اسماعیل که گفته بود نزد عائشه از فم و ذکا و کثرت روایت و خصوص در خواص علم و آنچه زیاده بران متصور نباشد لیکن سبیل نیست بسوگور روایت نقد گرنص که مثل او باشد و دلالت کند بر نسخ یا تخصیص یا استحالة آن مراد بآیت قرآنی آنست که تو نمی شنوای بلکه خدا میگوید شنوایانده و نیز مراد بمجوسه و بمن نقلیو کافر اند و مراد بسماع عدم اجابت است حق را بدلیل آنکه این دو آیت ناسخ شده و روایت کفار با ایمان و عدم اجابت ایشان مرحق را و نیز گفته اند که مراد بمجوسه تعلوب نه لقبوا اجسا و ایشان که در روایت آن دلما کرده افتاده است و تحقیق ذکر کرده است و مرواها ب لدینیه که در معارف محمد بن اسحاق با سنا جید و امام احمد بن حنبل نیز با سنا و حسن زعائشه تامل حدیث عمر آورده پس گوید عائشه رجوع کرده از انکار بسبب آنچه ثابت شد نزد وی از روایت این صحابه که بار زیر که وی رضی الله عنها حاضر نبود و در آن وقت و در شروع صحیح بخاری نیز نقل اینکلام مذکور شده و تمسک کرده اند جماعه که اثبات سماع میکنند قول قتاده که و لاخر حدیث مذکور شد که حاصل آنست که کمون در قبو حالتی قسمی از حیات می بخشد که حاصل میشود بان سماع و درین قول قتاده تخصیص یا تخریص نیست صلی الله علیه وسلم که بطریق معجزه واقع شده است و نه تخصیص باین اموات بلکه خلافا درست که آن حالت در جمله اموات نیز پیدا بکنند از خبری که باشد و در هر زمان که بود و قدر بدانند التوفیق و در اینجا سخن دیگر است که فرضا اگر اثبات سماع تنزل با اعتبار آنکه سماع بحاصله سماع میباشد و مع خبری بدن خراش بگویم از نفع نفعی علم لازم نمی آید و علم بوج بود که باقی است پس علم بمجرات و سموات حاصل باشد زیرا و جلا بصدار و مع چنانکه بعضی متکلمان سماع و غیر

پس باریت برای امداد مرموی ترا و استعداد از ایشان هر دو باشد بر تفاوت آن که این دو باریت نیست
 که خلاف در غیر اینهاست صلوات الله علیه علیه السلام جمیع که ایشان را حیایند بحیات یقینی و دنیا و
 باتفاق و اولیا بحیات آخر و معنوی و کلام درین مقام بعد از این تطویل کشید بر غم نگران
 که در قریب این زمان فرقه پیدا شده اند که منکرند استعداد و استعانت را و اولیا خدا را که لقا و ملاقات
 ازین دار فانی بدار بقا و زنده اند و پروردگار خود و مرنزوق اند و خوشحالند و مردم را از این غیور
 نیست و مستوجبان بخت ایشان امشکر بخدا و عبده اصنام میدانند و میگویند آنچه میگویند و عمده است
 که تحقیق و تفحص این مسئله مخطوطه فاطمه بود و الآن توفیق الهی بدان مساعدت کرد و بحمد الله اعلم
 ارنا الحق حقاً و از قنا اتباعه ارنا الباطل باطلا و از قنا اجتنبه الله اعلم و علمه احکم
 و مولانا عبدالعزیز قدس سره العزیز تفسیر خود بتفسیر آیه اَتَاكَ نِعْمَةٌ وَايَاكَ تَسْتَعِينُ آورده
 لیکن ریخا با ندیدیم که استعانت از غیر بوجهی که اعتماد بر آن غیر باشد و او را منظر عین بینند در حق
 و اگر التفات محض بجانب حق است و او را یکی از منظر عین است و نظر بکارخانه اسباب حکمت و علما
 در آن نموده بغیر استعانت ظاهری نماید و در معرفان نخواهد بود و در شرح نیز جائز و رواست اینها
 و اولیا این نوع استعانت بغير کرده اند و در حقیقت این نوع استعانت بغير نیست بلکه استعانت
 بحضرت حق است لا غیر البته و در مدارج النبوة مذکور است که فاطمه خراجه گفت که رو بروی و صحرا
 احد میگذاشتم گفتم السلام علیک یا عم رسول الله و از شنیدم و علیک السلام و حمد الله و برکات
 و ظاهر است که این احادیث هم دلیل بر غایت هم دلیل سماع و علم و ادراک موات اند و عموم بین
 چنانچه شیخ در جمله تصانیف خود مثل جامع البرکات و شرح مشکوٰۃ و شرح سفر السعاده و جذب القلوب
 و اثبات من السنة و مدارج النبوة تحقیق آن فرموده است و اثبات کرده است که عموم مؤمنین را
 سماع و علم و ادراک حاصل است بعد از حیات بلا خلاف علما عقائد اهل سنت و جماعت و حدیثی
 یا آیه یا دلیل بر رد آن دارد نشده و آنچه از راه انکار و تعصب بعضی آورده اند جواب همه شبهات
 نوشته و رسیدن سلام بمؤمنان مرموی و رد جواب تمام سلام احیاء انبسیاء احیاء بنو نسیاء

حاجت مرا که توحط کریمی یا ندایکند این بنده مکرم و مقرب را که ای بنده خدای ملی و شفاعت کن
 مرا و بخواه از خدا که بدسترس و مطلوب مرا و قضا کند حاجت مرا پس معطی و مستول و مامول بر درگاه
 است و دعا و تقرب من نیست این بنده و در میان مگر و سیر و نیست قادر و فاعل و متصرف و خود دیگر هیچ
 و اولیا خدا و اولیا ملک و در فعل الهی و قدرت و سطوت و و نیست ایشانرا فعل و قدرت و تصرف اکنون
 که در قبور اند و نه در آن هنگام که زنده بودند و دنیا و اگر این سخن که در امداد و استدلال کردیم حیو
 شرک توجیه بماستحق باشد چنانکه منکر نعم میکند پس باید که منع کرده شود توسل و طلعت دعا از صالحان
 و دوستان خدا و در حالت حیات نیز و این ممنوع نیست بلکه مستحب و تحسن است با تعلق شایسته است
 و در دین و اگر میگویند که ایشان بعد از موت مغرول شدند و بیرون آید و رده شدند از آن حالت کرامت
 که بود ایشانرا و در حالت حیات چیست دلیل بر آن یا گویند که مشغول و مشغوع شدند با آنچه عارض شد
 از آفات بعد از ممات پس این کلیه نیست و دلیل نیست بر و امداد استمر آن تار و ز قیامت تنها آنکه
 این کلیه باشد و فائده استدلال عام نباشد بلکه ممکن است که بعضی منجذب باشند بجام قدس و مملکت شایسته
 و راهوت حق چنانکه ایشانرا استعور و توجع بجام دنیا مانده باشند و تصرف و تدبیر حق و در آنچه بخواهد و بجز
 نیز از تفاوت حال مجذوبان و متکلمان ظاهر میگردد و نعم اگر از آنرا اعتقاد کنند که اهل قبور متصرف و مستبد
 و قادرند بر توجع حضرت حق و التماس بجناب و تعالی چنانکه عوام و جاهلان غافلان اعتقاد و ارباب چنانکه
 میکنند آنچه حرام و منعی غم است در دین و تقبیل قبر و سجده مرآه نماز بسوگویی و جرات آن چه و تحیز
 واقع شده است بر اعتقاد و این فعال ممنوع و حرام خواهد بود و فعل عوام اعتبار ندارد و خارج محبت
 و عاشقان عالم بشریست عارف با احکام دین که اعتقاد و بکنند این اعتقاد و او این فعل را بکنند و آنچه مرد
 و محکی است از مشایخ اهل کشف و استمداد از ارواح کمال استفاده از آن خارج از حضرت مذکور است
 و در کتب رسائل ایشان و مشهورست میان ایشان حاجت نیست که آنرا ذکر کنیم و شاید که منکر و متعصب
 شوند و در احکامات ایشان عاقلان الله من ذلك سخن در اینجا از وجه علم و شریعت است تأری مرد
 و سنون در زیارت سلام بر مکتوب و استغفار از ایشان و قرائت قرآن است و لیکن در اینجا نمی دانست

على القارئ قال الانبياء في قبورهم احياء والعرض السماع بقاء الموت ليس مخصوصاً
بالانبياء بل سائر المومنين يسمعون السلام والكلام ويعرض عليهم اعمالهم في بعض
الايام نعم الانبياء يكون حياتهم على الوجه الاعلى وقال الحكيم ترمذى الا روح تجول
في البرزخ فله بصيرة احوال الدنيا وفي المواهب اللدنية للعلامة القسطلاني نقل
الى عالم البرزخ من المومنين يعلم احوال الاحياء غالباً قال المجاهد بن الرجل يشرح بصلاح
ولده في قبره انتحى ترجمه ودر مرقات شرح مشکوٰه ملا على قارى ميگويد اينجا در قبور خود زنده اند عرض
احوال وسماع بعد موت مخصوص نيست انبيا را بلكه تمام مردگان ميشنوند سلام و كلام را و عرض كرد
ميشود و بر ايشان اعمال قاري بيشان در بعضى ايام بان گزيات انبيا كالترست و حكيم ترمذى گفته
كه ارواح جويان ميكنند در عالم برزخ پس مبنيا احوال دنيا را و در مواهب لدنية علامه قسطلاني نوشته
كه هر كه انتقال كرد از عالم دنيا به عالم برزخ از مومنين بيدارند احوال زندگان را اكثر و بشيرت گفت مجاهد ترمذى
مرد خوش ميشود از نيكي و لذت خود و در قبر خود انتفى و در طريقه وسطه ذكر است كه مقصود اثبات علم و ادراك است
براي اموات خواهم كسى بر قبور ايشان بيان كند خواه ملائكه يا مرده ها خبر رسانند به طرنا اموات اطلاع
از احوال اينجا و علم و شعور حاصل است و در كتاب بلخي در شرح حديث الميتم يؤذيه في قبره
ما يؤذيه في حياته ذكر است الميت يبلغ من افعال الاحياء واقوالها حاشا ينعى ميت را
ميرزند خبر از افعال زندگان اقوال ايشان و در شرح برزخ است اخبر ابن ابى الدنيا عن عبد
ابن عمرة قال اذا مات الميت تلقاه الامراء و انهم يستعجبونكم كما يستعجبون السراكب ما فعل فلان
وفلان وعن ابي هريرة الى انهم يسالون عن هرة الميت قال صلى الله عليه و آله ان
اخبر بصلاح الاحياء يفرحون وان اخبر بفسقهم يغيظون انتحى بعض روايت كروان ابن ابى الدنيا
از عبده بن عمر كه گفت وقتيكه ميت مى سيرد ملاقات ميكنند از ارواح و خبر مى جويد از انا مرده چنانكه
خبر جويد از سوار كه چه كرد فلان و فلان و از نابوهر ربه است تا آنكه سوا ميكنند از كرميكان گفت شارح
برزخ كه روايت كرده شده است آنكه اگر خبر يا فتند از نيكي زندگان رنج ميكنند و اگر خبر يا فتند از

و در کتب مصنفه و می موجود است چنانچه در جذبا لقلوب نوشته که تمام اهل سنت و جماعت عقیده
 دارند بر نبوت او و اراکات مثل علم و سبع مر سائر اموات ملائکه از احاد و بشر خصوصاً انبیاء علیهم السلام
 و قطع میکرد بعد و حیات هر سه میت را در قبر چنانچه در احادیث و روایات و یافته و وارد شده که بعد از دعوت حیات
 در قبر بار دیگر موت و عود میکند بلکه نعم قبر و عذاب آن را تا قیام قیامت ادراک می کنند البته و در
 ابراج النبوة نوشته است اما علم و سبع شک نیست در نبوت آن مرایشان را یعنی شهادت بلکه سائر اموات
 را که صرح بالعلماء و البته در دو مقام دیگر همین کتاب میفرمایند و با جملة اخبار و آثار در سبع موت و علم و
 شک بسیار است و دلیل قاطع بر خلاف آن بر نبوت نبی و سته و کلام درین مقام و تشریح مشکوفاً و سته
 ذکر کرده شد و الله و رسوله اعلم انتهى بعبارته و صلوة و سلام بطیفیل رسول صلی الله علیه و آله و صحبه و سلم
 بر اصحاب آل اهل بیت معشیره و محتره و خدام وی صلی الله علیه و آله و سلم جمعین که در احادیث و روایات
 رسیدن آن ثابت است و شک نیست در آن و چون سلام بتمام نمونین در قبر بلا وسیله بلکه خاص
 بسمع ایشان رسد و در خواص چهار رسد و حال آنکه از صلوة و سلام بر ایشان بطیفیل خود خبر داده است
 مخبر صادق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و صحبه و سلم اگر فرستادن صلوة و سلام محل بود و در سید و نفع
 و ترقباً تنگید آن مشتق است نبوکمال و اصحاب خود را داخل صلوة و سلام بلا فرق قریب بعد از موت
 و ظاهر است که این صلوة و سلام بر منین آل و اصحاب قریب بعدی اما اگر رسانند یا بسمع خاص ایشان
 باشد قال جل جلاله عز شأنه و قوال احسانه فی تزیل الحکم هو الذی یُصَلِّیْ عَلَیْکُمْ وَ مَلَائِکَتُهُ لَیُخْبِرُکُمْ
 مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَ کَانَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ رَحِیْمًا و در جذبا لقلوب مذکور است که بعد از حق
 که از اکابر علماء و ائمه حدیث است را حکام صغری با سنا و صحیح از ابن عباس رضی الله عنهما و این است
 که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم فرمود هیچ احدی بقبر برادر من نخورد و در دنیا شناخت نگذرد و در
 سلام کنند مگر آنکه برادر وی او را بشناسد و در سلام و بکنند و ابن عبد البر و نیز ابن حبه
 را روایت کرده و تصحیح نموده چنانچه این همیشه آنرا نقل کرده است باندک تفاوتی و لفظ
 و ابن ابی الدرداء و ابی هریره و غیره همچنین روایت کرده اند و بعبارة و فی المرقاة شرح المشکوفاً

در جامع البرکات که ارواح کاملان را فزونی و مکانی در جناب حق بنما و واقع است چنانکه در حیات
 بود یا بیشتر از آن و اولیا را کرامات و تصرفات در احوال حاصل است آن نیست که ارواح ایشان را
 و چون ارواح باقیست تصرف بعد از ممات نیز باشد و تصرف حقیقی نیست که حق غرضانه و غیر قصد
 اوست و ایشان را آنند و حال حق در حیات و بعد از ممات پس اگر داده شود مراد بر احوال و بواسطه
 یکی از دوستان حق و مکانی که نزد خدا دارد و در نباشد چنانکه در حالت حیات بود و نیست فعل و تصرف
 در هر دو حالت که حق را جل و لا و هم نواله و نیست چیزی که فرق کند میان هر دو حالت یافته نشده است
 دلیل بر آن آنست که هم نوشته است که نقل درین معنی از بیضا الف بیشتر از آن است که حصص احصا کرده
 و یافته نمیشود و در کتاب سنت و اقوال سلف صاحب چیزی که مینافی و مخالف این باشد و کند این اثر
 و نیز در جذب لعل و نوشته است که اما توسل بجناب و در نشا و حیات و تیا و ظاهر است که از خصایص
 آنحضرت صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم نیست بلکه بعضی تابعان و در آن شرف متابعت و نسبت و قربت
 او مشرف اند چنانچه آن صحابه و دیگر اولیای ائمه است مصلون الله علیهم اجمعین نیز ثابت است ثبوت
 کرامت و تصرف ایشان و ملکوتات که ما نحن فی فردی از افراد آن است و اثبات مطلبی که فی است
 انتهی مولوی عبدالغفر علیهم الرحمه و در تفسیر خود در تعریفات و لیای نوشته که دعا با ایشان مستجاب
 میشوند بلکه هر که در حاجتی بایشان توسل نماید حاجت او روا میگردد و خصوصیات عملی است که ایشان را
 در عالم برزخ و مواقف قیامت و در عالم ملکوت میدهند از آن قبیل نیست که عوام نموندن آنستند
 توانند که در آنجا بعد از شهادت آن عوالم است و هم در تفسیر فتح الغر نوشته است که اصلاح قسم نجم سحر عقد
 همت است که از مشایخ کبار و اولیا ابرار بر کمال مشکلات بوقوع آمده و آن تعلیق مهم مشکف بکفایت
 عظمی است که بسبب استغراق در ملاحظه اسمی از اسمای الهی دست داده که هر سر بر نبی برزاست روح و سر
 آن را عالم او نامش الواش است انتهی و نیز در تفسیر ابن البراء علی علیین شوم که تعلقی بقبر نبی است و ارواح
 ایشان که محض زیارت کنندگان اقارب و دیگر دوستان بر قبر مطلع نمیشوند و زیارت کنندگان
 با قربت بعد مکانی مانع این دریافت نمیشود و مثال آن در وجود انسان روح بصری است که ساربا

از نفس منعم میشود و روایت انس بن مالک ثابت شده قال النبی صلی الله علیه و آله
وَسَلَّمَ أَنْ أَعْمَلَ لَكُمْ تَعْرِضَ عَلَى أَقَارِبِكُمْ وَعَشَائِرِكُمْ مِنَ الْأَمْوَالِ فَإِنَّ خَيْرَ الْأَسْبَاطِ
وَأَنَّ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ قَالُوا اللَّهُ لَا تَمَتِّعُهُمْ حَتَّى تَهْدِيَهُمْ وَخَرَجَ ابْنُ أَبِي لَدْنِيَا وَالْأَصْبَغَانِ
فِي التَّغْيِيبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَصَحْبُهُ سَلَامٌ تَقْضُوا
مَوَالِكُمْ نِسْبَاتِ أَعْمَالِكُمْ فَإِنَّهَا تَعْرِضُ عَلَى أَوْلِيَاءِكُمْ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ بَعْدَ نَفْسِ غَيْرِ خِذَا
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُ شُمَايَانِ عَرْضُ كَرْدِه مِيشُود بِرَأْ قَرَابِي شَمَاوِ عَشَائِرِ شَمَاوِ
پس اگر باشد خیر خوش میشوند و اگر باشد جزاین یعنی بد میگوند الهی موت مد ایشان را تا آنکه بهایت کنی
ایشان را و از اخراج کرد این دنیا و جهنم در کتاب ترغیب خود را بدو به گفت فرمود رسول الله صلی الله علیه و آله
عليه و آله وسلم قضيت كنيد اموات خود را ز بدنيا اعمال خود پیش اعمال شُمَايَانِ عَرْضُ كَرْدِه مِيشُود بِرَأْ قَرَابِي
شَمَاوِ اهل قبور و در کتاب شرح الهدى و في احوال الموات و القبور شيخ جمال الدين سيوطي را ز عاظم علماء
حديث مستبالي مستقل بر اثبات این مطلب منعقد کرده است چنانکه گفته است باب عرض اعمال للاحياء
على الموات و اسناد بسيار از احاديث و روایات درین باب آورده است و در تفسير اهدى نه قوله
تعالى وَلَا تَحْسَبَنَّ الْاَيَةَ اَوْ رُوحَهُ فِي الْخَبْرِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ
أَعْمَالَ الْكُفَرِ تَعْرِضُ عَلَى عَشَائِرِكُمْ فِي قُبُورِهِمْ فَإِنَّ خَيْرَ الْأَسْبَاطِ وَأَنَّ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ
قَالُوا اللَّهُمَّ هَلْ لَكُمْ أَنْ يَجْعَلَ أَوْجَاعُ عَنَّا شَيْئًا أَعْمَالُ شُمَايَانِ عَرْضُ كَرْدِه مِيشُود بِرَأْ قَرَابِي شَمَاوِ
اگر خیرست خوش وقت میشوند و اگر خیر نیست میگویند که الهی الهام کن ایشان را که عمل کنند بطاعت
تو پس ازین روایات ظاهر شد که عرض اعمال اجبار مونس عموم است علی الخصوص اولیاء الله که
محتاج بعرض نمیستند و خود را ز راه کشف و کرامت انا تراند و از شواهد آن قصه عمر رضی الله عنه است
و قول شیخ عبدالحق محمدی که اولیا مخلوق اند از اسماء صفات روح و آنکه در مدارج النبوة نوشته است که اولیا
از امت محمد صلی الله علیه و آله و صحبه و اولیاء و سلم یافتند و باطن از خدا انچه یافتند انچه از ظاهر و باطن
و نیافتند نبوت را از جنت انقطاع و ختم می محمد صلی الله علیه و آله و صحبه و سلم و انچه شیخ نوشته است